

Univerzita Karlova  
Pedagogická fakulta  
Katedra rusistiky a lingvodidaktiky

**BAKALÁŘSKÁ PRÁCE**

**Česká a ruská přirovnání na téma vzhled a povaha  
člověka v porovnání**

**Czech and Russian Similes in Terms of Human  
Appearance and Personality in Comparison**

Anna Mazurová

Vedoucí práce: PhDr. Lenka Rozboudová, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání —  
Ruský jazyk se zaměřením na vzdělávání

2021

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Česká a ruská přirovnání na téma vzhled a povaha člověka v porovnání potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 12. července 2021

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. Lence Rozboudové, Ph.D. za její trpělivost, cenné rady a vstřícný přístup při vedení této bakalářské práce.

Praha, 12. července 2021

## **Abstrakt**

Bakalářská práce se zabývá komparací českých a ruských přirovnání, která jsou významově zaměřena na vzhled a povahu člověka. Teoretická část sumarizuje poznatky o frazeologii a jejím zařazení do lingvistického systému, o pojmu frazém jako základní jednotce frazeologie a o přirovnáních. V praktické části se provádí analýza vybraných frazémů v českém a ruském jazyce. Přirovnání jsou zanesena do tabulek a jsou rozdělena do kategorií dle jejich významu a míry ekvivalence. V tabulkách je ke každému přirovnání uvedena definice, příklad užití v kontextu a míra ekvivalence. Výsledky jsou následně analyzovány a shrnuty v závěru. Cílem práce je potvrdit či vyvrátit hypotézu týkající se četnosti výskytu plné a částečné ekvivalence.

## **Klíčová slova**

Frazeologie, frazém, ekvivalence, jazyk, kultura

## **Abstract**

This bachelor thesis deals with the comparison of Czech and Russian similes, which are semantically focused on the appearance and personality of a human being. The theoretical part summarizes the knowledge about phraseology and its position within the linguistic system, about the phraseological unit and about similes. The practical part is focused on the analysis of selected phrases in the Czech and Russian languages. The similes are entered into charts and categorized according to their meaning and degree of equivalence. In the charts, each simile is given a definition, an example of use in context and the degree of equivalence. The results are then analysed and summarised in the conclusion. The aim of the thesis is to confirm or deny the hypothesis regarding the frequency of occurrence of full and partial equivalence.

## **Keywords**

Phraseology, phraseological unit, equivalence, language, culture

## Obsah

Úvod.....	7
1 Frazeologie.....	9
1.1 Historie frazeologie.....	10
1.2 Frazeologie – zařazení do lingvistického systému.....	11
1.3 Frazeologie a kultura.....	13
2 Frazém jako základní jednotka frazeologie .....	15
2.1 Frazém a jeho definice .....	15
2.2 Vlastnosti frazémů .....	16
2.3 Druhy frazémů .....	18
2.3.1 Sémantická klasifikace .....	18
2.3.2 Klasifikace podle míry ekvivalence .....	20
3 Přirovnání.....	22
3.1 Definice přirovnání .....	22
3.2 Sémantická struktura přirovnání .....	23
3.3 Funkce přirovnání .....	24
Praktická část .....	26
4 Analýza přirovnání .....	26
4.1 Přirovnání zaměřující se na vzhled člověka.....	28
4.1.1 Úplně ekvivalentní.....	28
4.1.2 Částečně ekvivalentní.....	34
4.1.3 Relativně ekvivalentní .....	39
4.1.4 Frazeologické analogy.....	41
4.1.5 Bezekvivalentní .....	43
4.2 Přirovnání zaměřující se na povahu člověka.....	44
4.2.1 Úplně ekvivalentní.....	44
4.2.2 Částečně ekvivalentní .....	49
4.2.3 Relativně ekvivalentní .....	54
4.2.4 Frazeologické analogy .....	56
4.2.5 Bezekvivalentní .....	59
4.3 Shrnutí výsledků analýzy .....	60

Závěr .....	63
Resumé.....	65
Резюме.....	66
Seznam zdrojů.....	68

## Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá frazeologií, která se jeví samostatnou, dynamicky se rozvíjející oblastí lingvistiky. Zaměřuje se na přirovnání v ruském a českém jazyce, jež jsou nedílnou součástí frazeologie a odráží kulturní kontext dané země a společnosti, ze které vycházejí. Téma je konkretizováno na přirovnání týkající se lidského vzhledu a povahových rysů. Práce se zabývá porovnáním realizace stejného sémantického obsahu ve dvou různých jazycích a zda vůbec v obou těchto jazycích existuje dostatečně vhodný ekvivalent k určitému přirovnání.

V současné době vše podléhá velmi rychlé změně a jazyk není výjimkou. Stále hledáme nové lingvistické obraty, kterými bychom popsali proměnlivou současnost a které jsou natolik obecné, aby je dokázal pochopit každý. Příkladem takového vyjádření jsou právě přirovnání, která nejen zobecňují, ale zároveň i zpestřují a emocionálně zabarvují naši řeč. Hlavní funkcí přirovnání je poukázat na podobné rysy, vlastnosti dvou odlišných věcí, a to pomocí jejich vzájemného porovnání. Nejčastěji se takové frazémy objevují v hovorové řeči, jelikož ta je nejvíce otevřená změnám, avšak častým užíváním se dané přirovnání může dostat i do spisovného, ustáleného jazyka. Naopak méně používaná slovní spojení se postupem času z jazyka vytrácejí úplně.

Hlavním cílem této práce je zjistit míru ekvivalence selektovaných českých a ruských přirovnání z formálního a sémantického hlediska. Dílčím cílem je v teoretické části nastínit náplň frazeologie se zaměřením na její definici, vztah ke kultuře a také umístění v jazykovém systému. Důležitým aspektem bude také porovnání přístupu k frazeologii každého z daných jazyků. Dále se práce zaměřuje na frazém jako základní jednotku frazeologie, na jeho vlastnosti a druhy, a také na přirovnání, kde je popisována jeho struktura, funkce a použití v jazyce.

V praktické rovině je dílčím cílem shromáždění dostatečného množství materiálu pomocí českých a ruských frazeologických slovníků, aby bylo na jeho základě možné analyzovat obrazovou podobnost či odlišnost, kterou dané jazyky v přirovnáních využívají. Zpočátku je cílem najít významově vyhovující ruské ekvivalenty pro česká přirovnání a dále určit míru jejich významové ekvivalence. Každý z frazémů bude doplněn o příklad užití v kontextu. Vzhledem ke genealogické příbuznosti analyzovaných jazyků lze předpokládat, že se nejčastěji budeme setkávat



s ekvivalencí plnou nebo částečnou. Potvrzení či vyvrácení této hypotézy je dalším cílem této práce.

Sběr dat bude realizován na základě excerptce frazémů – přirovnání popisujících vzhled a charakter člověka z vybraných slovníků. Data budeme čerpat z těchto zdrojů: *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Přirovnání*. (Čermák, Hronek, Machač, 2009), *Rusko-český frazeologický slovník* (Stěpanova, 2007) a *Словарь сравнений русского языка* (Mokienko, 2003). Získaný materiál bude následně zpracován a klasifikován, načež bude následovat porovnání konkrétních jazykových variant k daným přirovnáním s cílem najít nejvhodnější ekvivalent ke konkrétním frazémům.

Můžeme předpokládat, že se nám ne vždy podaří najít plný ekvivalent k daným přirovnáním jak už v českém či ruském jazyce, především na poli frekventovaně užívané konvenční frazeologie, která nejsilněji podléhá kulturním a historickým vlivům dané země. Rusko a Česká republika jsou země s individuální minulostí, která zásadně ovlivnila jejich tradice a zvyklosti, jež se následně odrážejí i v lingvistických disciplínách. Důležitým faktorem jsou také geologické, klimatické a sociální podmínky charakteristické pro dané státy.

## 1 Frazologie

Frazeologie je všeobecně pokládána za jednu z nejvíce specifických oblastí jazyka. Podle úrovně ovládnutí frazeologických obrátů se hodnotí celková znalost cizího, či dokonce i mateřského jazyka. Hraje tudíž v celém systému jazyka velmi významnou roli. (Mlacek, 1984, s. 5)

Pod pojmem frazeologie si můžeme představit hned několik různých definic. Můžeme ji chápat jako samostatnou lingvistickou disciplínu zabývající se ustálenými slovními spojeními – frazémy, ale může označovat i souhrn všech frazémů daného jazyka. Stěpanova (2004, s. 7) popisuje také třetí význam frazeologie: „Neterminologicky se slovo frazeologie používá též k označení specifického způsobu vyjadřování určitého jednotlivce nebo výrazových prostředků konkrétních oborů (politologická frazeologie apod.).“ Tyto tři významy uvádí i Mlacek (1984, s. 10) a k poslednímu dodává, že se vyskytuje stále méně, jelikož se nejeví pojmenováním konkrétní jazykové sféry, ale je to spíše pomocné stylistické označení určité oblasti užívání některých jazykových prostředků. Avšak právě ve stylistice se už tento význam stává zastaralým a nahrazuje ho všeobecnější označení *idiolekt* a *sociolekt*.

Molotkov, narozdíl od Stěpanové a Mlacky, uvádí pouze dva významy frazeologie. Tento termín definuje jako vědeckou disciplínu, která se zabývá studiem frazémů nebo jako souhrn všech frazeologických jednotek v daném jazyce. (Molotkov, 1977, s. 6)

Český lingvista Čermák chápe frazeologii jako disciplínu, která se zaměřuje na studium a popis frazémů a idiomů všech úrovní. Tyto frazeologické jednotky kvůli jejich početnosti spojil do obecnějšího pojmenování *víceslovné lexémy*. (Čermák, 2007, s. 25)

Přestože je frazeologie předmětem studia mnoha specialistů, stále ještě nedošlo k jednohlasné shodě v definici jejího významu a k přesnému ucelení předmětu studia této disciplíny.

## 1.1 Historie frazeologie

Dříve pod termín frazeologie spadaly pouze paremiologické slovní útvary, tedy přísloví a pořekadla, hádanky nebo aforismy. Až švýcarský lingvista Bally definoval frazeologii jako samostatnou jazykovou disciplínu pomocí toho, že do ní zařadil i ustálená slovní spojení a tím ji oddálil od paremiologie. Jeho teorie však v té době neobdržela zasloužený ohlas a frazeologie se nijak zvlášť dále nezkoumala a neposouvala. (Mlacek, 1984, s. 11)

V ruské jazykovědné sféře se frazeologie jako jazykovědná disciplína začala rozvíjet v druhé polovině 20. století a její počátky jsou spojovány se jménem Vinogradova, ruského lingvisty, který přímo navazoval na práci Ballyho. „Именно им в ряде работ этого времени были поставлены и разрешены некоторые вопросы общего характера, позволившие создать базу для изучения устойчивых сочетаний слов современного русского литературного языка. Именно им впервые была дана синхронная классификация фразеологических оборотов русского языка с точки зрения их семантической слитности и были намечены пути и аспекты дальнейшего их изучения.“ (Šanskij, 1996, s. 8) Právě Vinogradovovy články a statě se staly důležitým mezníkem pro pokrok v této jazykovědné sféře. Frazeologie začala být zkoumána také z pohledu struktury, gramatických vlastností a původu. Z lingvistů, kteří pokračovali v práci Vinogradova, můžeme jmenovat například A. I. Jefimova (*О языке художественных произведений*, 1954), B. A. Larina (*Очерки фразеологии*, 1956), O. S. Achmanovou (*Очерки по общей и русской лексикологии*, 1957) nebo také S. I. Ožegova (*О структуре фразеологии*, 1957). Do dnešního dne zůstává frazeologie předmětem studia mnoha jazykovědců, mezi něž patří například již zmiňovaní A. I. Molotkov, L. Stěpanova, nebo také A. I. Molotkov, V. N. Telija, M. I. Fomina a mnoho dalších. (Šanskij, 1996, s. 8-9)

Co se týče České republiky, vývoj frazeologie na našem území probíhal především během 20. století, avšak formální počátky deskripce frazeologických dat, tedy frazeografie, pozorujeme již v 19. století například u J. M. Sychry (německy psaná *Versuch einer böhmischen Phraseologie*), J. Šacha (*Česká frazeologie. Sestavena zvláště v prospěch studujících na školách gymasiálních a reálních, z nejvýtečnějších spisovatelů od nejstarší doby až do Komenského*) či F. Šebka (*Česká frazeologie*). Frazémy v dnešním slova smyslu se však v těchto dílech vyskytuje pouze

zřídka, proto se o hlavním rozvoji frazeologie mluví až ve 20. století. V tomto období se frazeologii věnovali například V. Flajšhans (*Česká příslovi*), J. Mašín (*Slovník českých vazeb a rčení*) nebo J. Zaorálek (*Lidová rčení*). (Čermák, 2007, s. 483-484) Dodnes se tomuto oboru věnuje F. Čermák, který vytvořil rozsáhlý *Slovník české frazeologie a idiomatiky*.

I když se ve studiu frazeologie dosáhlo obrovského pokroku, dodnes zůstávají některé otázky nedořešené. Jednou z nich je například pojetí frazeologie z diachronního aspektu, tedy její historie a vývoje v průběhu času. Zatímco rozpracovanost synchronního aspektu se stále zvyšuje, diachronní metoda výzkumu zůstává na stejné úrovni a tím vzniká větší a větší propast mezi těmito dvěma pojetími. Podle Mokienka tento problém vznikl díky tomu, že se studium frazeologie nejvíce rozvíjelo v době, kdy se diachronní aspekt u všech ostatních disciplín již definoval (historická fonetika, historická morfologie atp.) a začal se klást důraz na synchronní lingvistiku. Mnoho odborníků se však za posledních pár desítek let snažilo tento problém historické zaostalosti vyřešit. Mezi ně patří lingvisté jako Larin, Mokienko nebo Mlacek. (Stěpanova, 2004, s. 9)

## **1.2 Frazeologie – zařazení do lingvistického systému**

Jakýkoliv světový jazyk stojí na třech hlavních pilířích, kterými jsou fonetika, gramatika a slovní zásoba. Fonetika se zabývá materiální zvukovou stránkou řeči. Gramatika, která zahrnuje morfologii a syntax, představuje formální logiku jazykového systému. Dává nám pravidla potřebná k vytvoření smysluplného sdělení. Slovní zásoba zahrnuje pojmenování předmětů a jevů okolního světa. Může se zdát, že tato triáda je dostačující pro vyjádření myšlenky, avšak tento koncept do jisté míry narušuje frazeologie. Morfologie, fonetika, lexikologie i syntax dávají jazyku možnost se neustále měnit, spojovat se do nových kombinací. Frazémy naopak těmto změnám nepodléhají, jejich forma je ustálená a záměnou členů by daný frazém ztratil svůj smysl. (Stěpanova, 2004, s. 7–9)

Frazeologie tudíž zaujímá v jazykovém systému specifické místo, ale mezi lingvisty zatím nebylo dosaženo jednotného konsensu o její přesné pozici v tomto systému.

Mlacek (1984, s. 11) uvádí tři rozdílné přístupy ke kategorizaci frazeologie v lingvistické struktuře. Na jednu stranu je tu koncept, který frazeologii vůbec nezařazuje mezi jazykové disciplíny, na druhou stranu, podle jiné teorie, je frazeologie považována nejen za osobitou jazykovou disciplínu, ale dokonce je stavěna na samostatnou jazykovou rovinu. Někde mezi těmito protipóly pak existují teorie, které připojují frazeologii k jiným jazykovým disciplínám.

Mnoho sovětských lingvistů v čele s Kuninom prosazovali koncept, který odděloval frazeologii od všech ostatních jazykových disciplín. Chápali ji jako zvláštní jazykovou rovinu. Tato myšlenka se zakládala na porovnání vlastností frazémů s jinými jazykovými jednotkami, kde odmítají, že by byl frazém totéž, co slovo. „Ked' teda títo autori konštatujú rozdiely medzi frazeologizmom a ostatnými jazykovými jednotkami, zovšeobecňujú svoje pozorovania do záveru, že frazeologická jednotka je celkom svojbytná jazyková veličina a v dôsledku toho zasa aj frazeológia celkom osobitná jazykovedná disciplína.“ (Mlacek, 1984, s. 13)

Naopak jiní jazykovědní odborníci jako například Rojzenzon zastávají názor, že frazeologie netvoří oddělenou jazykovou disciplínu. Konkrétně Rojzenzon podkládá své názory tím, že teoreticky může jakýkoliv jazyk fungovat i bez frazeologie, která není sama o sobě zásadní složkou, bez které by komunikace nebyla možná. Avšak i přes to každý jazyk obsahuje frazémy, což Rojzenzon pokládá za jednu ze specifických jazykových univerzálií. (Mlacek, 1984, s. 13)

Uprostřed těchto dvou krajních pojetí frazeologie jsou pak názory, které považují frazeologii za součást jiné jazykovědné oblasti, například lexikologie, stylistiky či větné skladby. (Mlacek, 1984, s. 14) V této bakalářské práci však budeme vycházet z konceptu, který vidí frazeologii jako samostatnou oblast lexikologie.

V porovnání s ostatními jazykovědnými obory zaujímá frazeologie zvláštní místo. Stavíme ji víceméně na stejnou úroveň s ostatními lingvistickými disciplínami, ale v mnohém se od nich odlišuje. Frazeologie, na rozdíl od ostatních čistě lingvistických věd, zahrnuje také kulturní složku, tudíž má blízko i k lingvokulturologii – vědě, zabývající se propojením jazyka a kultury. To nám dokazují frazémy, které mají v různých jazycích jinou podobu, ale stejný význam. Další odlišností frazeologie od ostatních lingvistických oborů je přítomnost historické složky ve jejím obsahu. Frazémy často obsahují archaismy nebo zastaralé výrazy

či gramatické formy, které se již v dnešní době nepoužívají. Ve frazémeh však nadále mohou existovat, neboť patří k jejich neměnné podobě. Spojitost s historií nám dokazuje také etymologie frazémů, která v podstatě odráží historii celého národa či společnosti. (Telija, 1996, s. 217-218)

Následující část bakalářské práce bude pojednávat o vztahu frazeologie ke kultuře.

### 1.3 Frazeologie a kultura

Už odpradávná je frazeologie považována za důležitý zdroj národní kultury, obřadů a zvyků. Její významnost v jazykové i mimojazykové sféře je uznávána nejen jazykovědci, ale i etnografy a jinými odborníky. Z hlediska kultury je frazeologie zkoumána zejména k odhalení specifčnosti jazyka a kultury daného národa. Právě na těchto základech odrážejících národní kulturu, zkušenosti, dějiny, světové názory a mnoho dalších aspektů vznikají frazémy. (Stěpanova, 2004, s. 13)

Ruští lingvisté Vereščagin a Kostomarov (1990, s. 89) vyjádřili ve svých publikacích shodný názor a navrhli pojem *национально-культурная семантика языка*. Tento termín vysvětlují jako význam, který nenesé žádný relační, systémový ani vztažný charakter a do jisté míry odráží určitou národní osobitost v ekonomice, kultuře, folkloru, vědě, zvycích a dalších oblastech každodenního života.

Vereščagin a Kostomarov také zmiňují, co sloužilo jako prototyp frazémů: „Прототипом фразеологизма, как правило, является свободное словосочетание, которое, вероятно, потому и смогло закрепиться, стать массово воспроизводимым, перейти из речи в язык, что оно удачно улавливало коллективный и (обычно) важный опыт людей.“ (Vereščagin, Kostomarov, 1990, s. 92) Z této citace vyplývá, že se frazémy utvořily z volných spojení slov, která se postupně ujala v řeči díky své výstižnosti odrážející různé životní situace.

Jak už bylo výše zmíněno, s frazémy se můžeme setkat i v oblastech terminologie popisující nejrůznější disciplíny, obory či oblasti vědy. Avšak s rostoucí terminologickou exaktností v daném oboru, klesá možnost výskytu frazeologických jednotek. Vztah frazeologie k nejazykovým disciplínám se může odrážet v samotných frazémeh (historie), nebo naopak tyto disciplíny využívají frazémy ve své realizaci

(literatura), či se může jednat o výzkum souvislostí a paralel mezi frazeologií a danými obory (psychologie). Historické události a postavy slouží jako veliká inspirace pro vznik frazémů, vystupují v nich velice často, např. *dopadnout jako sedláci u Chlumce*, *как Мамай пришел*. Etnografie zaujímá ve vlivu na frazeologii také důležité místo. Odrážejí se zde zvyky, pověry nebo způsoby jednání, např. *malovat čerta na zed'*, *играть в бирюльки*. V literatuře se kromě využití frazému v textu hojně vyskytuje i jejich potenciál pro názvy románů či dramát, např. *Nebe na zemi* autorů Voskovce a Wericha, nebo se může literatura stát zdrojem pro vznik nových frazémů, např. úryvek z díla V. Vančury *tento způsob léta zdá se mi být nešťastným*. (Čermák 2007, s. 15-16) V ruské literatuře se do frazeologie zařadilo například jméno hlavního hrdiny povídky N. V. Gogola *Akakij Akakijevič*, které označuje tichého, zakřiveného člověka. (Stěpanova, 2004, s. 20) V oblasti psychologie se frazémy vyskytují jako synonyma k exaktním psychologickým pojmenováním, např. pro vyjádření intelektuálních vlastností člověka můžeme najít tyto příklady: *mít za ušima*, *семь нядей во лбу*. (Čermák, 2007, s. 16-17)

Frazeologie a kultura jsou nepopíratelně vzájemně propojené. Kultura dává frazeologii důležité podněty a náměty, díky kterým pak vznikají každodenně užívané frazémy. Podíváme-li se však na tuto problematiku z opačné strany, i pro kulturu je frazeologie významným médiem, díky kterému nebyly konkrétní události, osobnosti, zvyky, pověry a jiná národní specifika zapomenuty. Každý den v naší běžné komunikaci používáme frazémy odkazující na kulturní dědictví dané země, a tím si udržujeme i náš všeobecný rozhled. Vyplývá z toho tedy, že se obě tyto oblasti vzájemně ovlivňují a jedna oblast je důležitou součástí té druhé.

V další části práce se zaměříme na definici frazémů a přiblížíme si také více pojem přirovnání.

## 2 Frazém jako základní jednotka frazeologie

### 2.1 Frazém a jeho definice

Jako každé jiné lingvistické odvětví, i frazeologie má svou základní složku a tou je právě frazém, jinak také označovaný jako frazeologická jednotka. Přesná definice této jazykové jednotky je však dodnes spornou otázkou, jelikož ji mnoho lingvistů vnímá odlišným způsobem. Uvedeme si několik příkladů různých definic frazémů.

Mlacek (1984, s. 24) uvádí, že tradičně se pod frazémem vidí specifický způsob pojmenování, a proto bývá lingvisty zkoumán jako osobitý druh lexikální jednotky a zařazován do oboru lexikologie. Avšak tato definice není dostačující, protože frazém nemá takový všeobecný charakter jako foném, morfém nebo lexém (pojmenování). Pro správné pochopení funkce frazému je třeba se vrátit k způsobu jeho vzniku. „Frazeologická jednotka vzniká predovšetkým prehodnotením už existujúceho voľného slovného spojenia tým, že slovné spojenie (syntagmatické alebo vetné) nadobúda nové formálne i významové kvality, nový význam, ktorý by vyplýval z jednoduchého spojenia významov tých slov, ktoré sú v danom slovnom spojení, pričom sa tento nový význam i celé spojenie ustáľuje.“ (Mlacek, 1984, s. 25) Podstata frazému se tedy dotýká jak syntaktické problematiky, jelikož vzniká ze slovních spojení, syntagmat nebo vět, tak i problematiky sémantické, kde se jedná o přehodnocení původního významu slov.

Podobný názor o důležitosti sémantické složky v definici frazému vyjadřuje i Čermák (2007, s. 31): „(...) idiom a frazém je jedinečné spojení minimálně dvou prvků, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje stejným způsobem v jiném spojení (resp. více spojeních), popř. se vyskytuje pouze ve výrazu jediném (resp. několika málo).“

Z oblasti ruských odborníků definuje například Mokienko frazém takto: „Под фразеологической единицей будет пониматься относительно устойчивое, воспроизводимое, экспрессивное сочетание слов, обладающее, как правило, целостным значением.“ (Mokienko, 1980, s. 4)

Molotkov popisuje frazeologickou jednotku jako slovní spojení s přeneseným významem, jako ustálenou frázi, nebo jako ustálený slovesný komplex. Vyznačuje



se metaforičností, obrazností, expresivně-emocionálním zabarvením a dalšími vlastnostmi. (Molotkov, 1977, s. 10)

Frazém je možné také nazývat idiomem, avšak mezi těmito dvěma označeními existuje nepatrný rozdíl. Čermák upozorňuje na to, že frazém se týká především formálního hlediska frazeologie, zatímco idiom vyjadřuje spíše obsahově-sémantickou úroveň. „Frazeologické a idiomatické výrazy – frazémy a idiomy – se vedle své formy liší i svou funkcí (jsou buď součástí věty, větou nebo kombinací vět apod.).“ (Čermák, Hronek, Machač, 2009, s. 10) V ruské odborné literatuře se často můžeme setkat i s pojmy *фразеологизм* nebo *фразеологическая единица*, které taktéž označují frazém, avšak někteří lingvisté toto značení v doslovném překladu do českého jazyka kritizují. Čermák uvádí: „Zcela odmítnout je třeba neohrabaný a vyhýbavý starší termín frazeologická jednotka, který je nevhodný (stejně jako např. morfologická jednotka namísto přímého morfém), anebo neorganický rusistický frazeologismus, zavádějící sem nežádoucí asociace původu (jaké dávají např. anglicismus, moravismus, argotismus aj.)“ (Čermák, 2007, s. 33)

V ruském jazyce se pro základní jednotku používá již zmiňovaný výraz *фразеологическая единица*. Kromě tohoto pojmu se ještě můžeme setkat i s termíny jako *фразеологическое выражение*, *фразеологический оборот речи*, *устойчивое сочетание слов*, *устойчивая фраза*, *идиоматическое словосочетание*, *фразеологизм*, *идиома*, *идиоматизм*, *фразема*. (Molotkov, 1977, s. 10)

## 2.2 Vlastnosti frazémů

Definice vlastností frazému se mezi vědci liší, ale většina se shoduje alespoň na některých společných charakteristikách frazémů. Těmi jsou ustálenost (устойчивость), expresivnost (экспрессивность), reprodukovatelnost (воспроизводимость) a sémantická ucelenost (семантическая целостность). Existují i další vlastnosti, jako například přítomnost archaismů, syntaktická strnulost, ekvivalentnost slov či vázaný význam komponentu, avšak jiní lingvisté s tímto naopak nesouhlasí a odůvodňují to tím, že tyto přívlastky se nedají aplikovat na všechny frazémy. Podle českého frazeologa Čermáka je obecné charakteristika frazému tato: „Frazém a idiom je takové nemodelové a ustálené syntagma prvků, z nichž (aspoň)

jeden je z hlediska druhého členem extrémně omezeného a zavřeného paradigmatu (formálně a většinou i sémanticky). Prvkem se přitom rozumí běžná jazyková jednotka libovolné roviny (kromě fonologické), (...).“ (Stěpanova, 2004, s. 8)

Vrátíme-li se na k výše zmiňovaným hlavním čtyřem charakteristikám frazémů, Mokienko a Stěpanova (2008, s. 12-20) je rozebírají podrobněji takto:

- **Ustálenost** = tato vlastnost je pilířem všech frazémů. Zaručuje nám to, že frazém nemění v průběhu času svou strukturu ani význam a používá se stále ve své ustálené podobě. Frazém tedy nelze rozdělit na volné části a ty mezi sebou pak libovolně zaměňovat, jelikož by daný frazém ztratil svůj význam. Změna ve frazému může probíhat pouze tehdy, pokud je dodržen strukturně-sémantický princip, například použití stylisticky jinak zabarveného pojmu.
- **Expresivnost** = expresivnost vyjadřuje citové zaujetí jedince a jeho hodnocení okolního světa. Frazémy mají tedy hodnotící funkci, a dokonce nám umožňují toto hodnocení stupňovat. Někteří frazeologové však tuto vlastnost nepovažují za relevantní, jelikož se u různých frazémů projevuje v jiném měřítku, u některých dokonce vůbec.
- **Reprodukovatelnost** = Mokienko a Stěpanova využili k definici této vlastnosti citaci od ruského lingvisty Gavrina, který označuje reprodukovatelnost jako schopnost frazému „(...) извлекаться из памяти в готовом виде, подобно отдельному слову, подобно отдельной строке на чистом киноэкране“ (Gavrin 1967, s. 45) Tento rys jde ruku v ruce s ustáleností, jelikož tím, že se frazém uchovává stále ve stejné podobě, může být dále reprodukován.
- **Sémantická ucelenost** = schopnost frazému být synonymickým ekvivalentem jednoho slova, aniž by se narušil jeho význam. Přestože se frazém skládá z více slov, jeho sémantická hodnota může odpovídat pouze jednomu pojmu. Tento jev můžeme pozorovat například u výrazu *prásknout do bot*, jehož sémantickým ekvivalentem je sloveso *utéct*. Nikdy však tyto dva výrazy neutvoří absolutní synonyma, jelikož se budou lišit například na stylistické úrovni.

Pokud bychom srovnávali frazém a slovo, frazém se jeví anomální jednotkou v tom, že sice má nominativní funkci (může pojmenovávat konkrétní předměty a jevy),

ale zároveň je v jazykovém systému přebytečnou jednotkou. Z tohoto důvodu je kladen důraz na expresivnost, jelikož nám vyvažuje přebytečnost frazému.

## 2.3 Druhy frazémů

Frazémy jsou jako jednotky různorodé a osobitě klasifikovány podle různých kritérií. Jako první byla ve 20. století vydělena klasifikace sémantická, avšak novější teorie uvádí několik samostatných dělení, kdy se každá klasifikace zaměřuje na jiný aspekt frazémů. Mlacek (1984, s. 68-69) přichází s touto klasifikací:

- sémantická klasifikace
- konstrukční klasifikace
- funkční klasifikace
- rozdělení frazeologismů podle původu
- slovnědruhovú klasifikace
- rozdělení frazeologismů podle vztahu ke spisovnému jazyku
- rozdělení frazeologismů podle báze jejich vzniku
- rozdělení frazeologismů podle vztahu mezi jejich ustáleností a variantností
- stylistická klasifikace
- komplexní anebo kombinovaná klasifikace frazémů

V další části si přiblížíme klasifikaci sémantickou, která zaujímá mezi všemi klasifikacemi jedno z předních míst, a klasifikaci dle ekvivalentnosti, která je rovněž podstatná pro řešení této práce.

### 2.3.1 Sémantická klasifikace

Tato klasifikace frazémů se objevila ve frazeologii jako první a značnou dobu byla také jediná. Základy sémantické klasifikace můžeme pozorovat už u zakladatelů frazeologie Ballyho a Vinogradova. Proto se nelze divit, že se právě tento typ dělení frazému považuje dodnes za nejdůležitější.

Sémantická klasifikace se odvíjí od poměru mezi lexikálním vyjádřením a významovou platností frazému. Dále je zde také rozhodující, do jaké míry význam

celého frazému souvisí (nebo naopak nesouvisí) s významy jeho jednotlivých slov. (Mlacek, 1984, s. 69)

Vinogradov (1977, s. 143) rozdělil v dané klasifikaci frazémy do tří skupin:

- frazeologické srůsty = фразеологические срращения
- frazeologické celky = фразеологические единства
- frazeologická sousloví = фразеологические сочетания

### **Frazeologické srůsty**

Frazeologické srůsty jsou nedělitelná slovní spojení. Význam těchto frazémů nelze odvodit od jednotlivých slov, které je tvoří, mají svůj význam pouze jako celek. Tyto frazémy nelze přeložit doslovně, proto bývají někdy také označovány jako idiomy. Příkladem takového frazeologického srůstu je spojení *zabít dvě mouchy jednou ranou* – *убить двух зайцев*.

### **Frazeologické celky**

Pro frazeologické celky je taktéž typická sémantická nedělitelnost, ale na rozdíl od frazeologických srůstů je jejich význam motivován významem jednotlivých komponentů. Každému z komponentů zůstává jeho základní sémantický atribut a na tomto atributu se pak vytvoří nový přenesený význam. Jako příklad si zde můžeme uvést kolokaci *nehnout prstem* – *пальцем не шевельнуть*.

### **Frazeologická sousloví**

Frazeologická sousloví se vyznačují sémantickou rozložitelností. Jeden z komponentů má význam vázaný na kontext, projevuje se pouze v určitých frazeologických obrazech, zatímco ostatní slova si zachovávají svůj původní lexikální význam. Tyto frazémy mají omezenou syntaktickou kombinovatelnost. Do této skupiny patří například spojení *třeskutý mráz* – *трескучий мороз*. (Vinogradov, 1977, s. 143-161)

Lingvista Šanskij (1996, s. 84) uvádí ve své sémantické klasifikaci frazémů ještě čtvrtou skupinu – **frazeologické výrazy** (фразеологические выражения). Tyto frazeologické obraty se skládají ze slov volného spojení, avšak zároveň mají ustálenou strukturu a jeden celostní význam. Do této skupiny patří přísloví, pořekadla a okřídlené výrazy, například: *Není všechno zlato, co se třpytí*. – *Не все то золото, что блестит*.

### 2.3.2 Klasifikace podle míry ekvivalence

Vzhledem k zaměření dané práce, kdy jejím cílem je porovnání jazykových variant různých přirovnání, pro nás bude stěžejní také klasifikace podle míry ekvivalence. V praktické části budeme vycházet z rozdělení ekvivalentů podle Mokienka a Stěpanové (2008, s. 37).

- Úplné ekvivalenty = полные эквиваленты
- Částečné ekvivalenty = частичные эквиваленты
- Relativní ekvivalenty = относительные эквиваленты
- Frazeologické analogy = фразеологические аналоги
- Bezekvivalentní frazémy = безэквивалентные фразеологизмы

#### Úplné ekvivalenty

Úplné ekvivalenty jsou frazémy, které mají shodnou strukturu, obraznost i přenesený význam a užívají se ve dvou a více jazycích. Zásadní také je, že se tyto jednotky v různých jazycích shodují i ve svém funkčně-stylistickém vlivu.

Mezi úplné ekvivalenty patří například obraty typu: *hluchý jako pařez – глухой как пень*.

#### Částečné ekvivalenty

Částečné ekvivalenty se shodují v sémantickém obsahu a vnitřní formě, ale zároveň se odlišují v některém z určitých faktorů. Mokienko a Stěpanova (2008, s. 38) uvádějí tyto možné faktory: „Другие, чаще всего синонимичные компоненты, иная структура, сочетаемость, большее или меньшее количество компонентов, иная степень употребляемости или другие отличия, вытекающие из системы и грамматического строя языка перевода.“ Zpravidla mají tyto frazémy stejnou nebo velmi podobnou formu.

Příkladem takového frazému je například spojení: *od srdce – от всей души*.

#### Relativní ekvivalenty

Pod tuto skupinu spadají frazémy, u kterých je zachována sémantika, ale dochází k záměně obraznosti. Jinými slovy jsou tyto jednotky srovnatelné, i když mají odlišnou podobu.

Zahrnujeme sem frazémy: *podobat se jako vejce vejci – похожи как две капли воды*.

### **Frazeologické analogy**

Mezi frazeologické analogy řadíme frazémy, které mají různou obraznost, podobnou nebo částečně odlišnou strukturu, ale zároveň sdílejí společný význam a stylistické zbarvení.

Můžeme si zde uvést příklad: *nosit dříví do lesa – ездить в Тулу со своим самоваром*.

### **Bezekvivalentní frazémy**

Bezekvivalentní frazémy jsou obraty, které Mokienko a Stěpanova (2008, s. 38) označují jako *vlastní nacionální idiomy*. Tyto frazémy jsou svou obrazností i obsaženými reáliemi úzce spjaty s konkrétním jazykem. Tento vztah je natolik pevný, že oddělení frazému od nacionálního podkladu by znamenalo zánik jeho významu. V praxi to znamená, že frazémy tohoto druhu nelze překládat doslovně, protože by v jiném jazyce postrádaly svůj původní smysl.

Do této skupiny řadíme obraty typu: *seká to jak Baťa cvičky, куда Макап телят не гонял*.

### 3 Přirovnání

#### 3.1 Definice přirovnání

Přirovnání mají v rámci frazeologie specifickou strukturu. Čermák, Hronek a Machač (2009, s. 465) uvádí, že přirovnání neboli komparace tvoří zvláštní třídu idiomatiky a frazeologie. Jedná se o specifické pojmenování skutečnosti, které se zakládá na podobnosti dvou subjektů. V jiné své publikaci definuje Čermák přirovnání jako „výrazy, které představují ustálené systémové prostředky jazyka územ normalizované jako celek“ (Čermák, 2007, s. 385) Dále se věnuje analýze jejich vlastností. Přirovnání pojmenovávají skutečnost nepřímou a mohou být buď konkrétní, tedy že se bezprostředně vztahují k danému předmětu či skutečnosti, nebo vyjadřují podobnost metaforicky neboli v přeneseném významu. (Čermák, 2007, s. 386)

Mlacek poukazuje na důležitost rozlišování ustálených a neustálených přirovnání. Ustálená přirovnání se nepoužívají k reálnému přirovnání, ale mají pouze názorný, obrazný význam. Právě proto dochází někdy ke ztrátě komparativní formy a výsledný výraz má formu nekomparativní, např. „*jest' jako za dvoch – jest' za dvoch*“ (Mlacek, 1984, s. 135) Na druhou stranu neustálená přirovnání, Mlacek používá výraz *aktuálne prirovnania*, se vztahují pouze k momentálnímu projevu a mluvčí je tvoří podle vlastní potřeby. (Mlacek, 1984, s. 135)

Ruský literární historik Nikoljukin definuje přirovnání ve své encyklopedii jako „Вид тропа, основанный на уподоблении соотносимых явлений. Может быть простым, как ряд С<sup>1</sup>, характеризующих Ольгу Ларину: «*Всегда как утро весела, / Как жизнь поэта простодушна, / Как поцелуй любви мила*» (А.С.Пушкин. Евгений Онегин. Гл. 2. XXIII), и развернутым, когда второй компонент С<sup>2</sup>. выстраивается в самостоятельный художественный образ, как в описании смерти Ленского: «*И падает... / Так мед ленно по скату гор, / На солнце искрами блистая, / Спадает глыба снеговая*» («Евгений Онегин». Гл. 6. XXXI).“ (Nicoljukin, 2001, s. 1022)

Přirovnáními se také intenzivně zabývá Mokienko. Ve svém slovníku definuje přirovnání takto: „Сравнение – не просто способ наименования окружающей

---

<sup>1,2</sup> zkratka pro сравнение

действительности, но и весьма яркое средство её оценки. Оно экспрессивно, наглядно, образно характеризует человека, явления природы, повседневные ситуации.“ (Mokienko, 2003, s. 3) Dále také zdůrazňuje, že je to právě obraznost a jasnost, proč upřednostňuje přirovnání místo dlouhého popisu. (Mokienko, 2003, s. 3)

### 3.2 Sémantická struktura přirovnání

Mnoho jazykovědců zastává názor, že přirovnání má značné množství podobných vlastností jako metafora a v podstatě tyto dva jevy považují za totožné. O této podobnosti se zmiňuje například i Mokienko „Устойчивое сравнение и метафорическое сочетание тесно связаны между собой. Некоторые исследователи даже не делают между ними различия, а иногда употребляют термин ‚метафора‘ исключительно в значении ‚устойчивое сравнение‘ (Spears) или считают компаративные обороты (simile) видом метафоры, усматривая между ними лишь формальное отличие – присутствие сравнительных союзов (Antilla, 142). Другие подчеркивают семантическую и функциональную общность сравнения и метафоры и рассматривают их как единый комплекс“ (Mokienko, 1980, s. 167). Podobné stanovisko má například i Jiří Levý, český teoretik literatury, historie a překladu, a zásadní rozdíl mezi metaforou a přirovnáním nevidí ani Milan Jelínek, český jazykovědec a bohemista. (Krejčí, 2015, s. 33)

Na druhou stranu Filipec a Čermák jsou v této problematice opatrnější. I když připouští, že v některých případech může být metafora chápána jako zkrácené přirovnání, „principiálně jde o dva samostatné projevy jazykové tvořivosti“ (Filipec – Čermák, 1985, s. 111)

Na přesné definici přirovnání, co se podobnosti s metaforou týče, se odborníci neshodují, avšak byla přijata jeho základní sémantická struktura, kterou Filipec a Čermák (1985, s. 217) zobrazují pomocí tohoto schématu:

**Cd – R – Tc – c – Ct**

kde:

- **Cd (komparandum)** označuje referenční výraz, který stojí většinou na pozici subjektu;



- **R (relátor)** označuje relační povahu (obvykle predikát) a dodává idiomu vlastnosti predikátu;
- **Tc (tertium comparationis)** označuje skutečnost, kterou mají Cd a Ct společnou (Tc často splývá s R);
- **c (komparátor)** je obecný znak označující vztah podobnosti (v češtině obvykle *jak/jako*, v ruštině *как*);
- **Ct (komparátum)** je všeobecně známý prototyp, model, k němuž se svou podobností vztahuje daný referent Cd.

Typickým příkladem přirovnání podle tohoto schématu je například *Lucie (Cd) je (R) líná (Tc) jako (c) veš (Ct)*. Můžeme se setkat i s takovým druhem přirovnání, kde v sobě predikát spojuje funkci relátoru i tertium comparationis, např. *Martin (Cd) spí (R/Tc) jako (c) dudek (Ct)*. (Krejčí 2015, s. 33-34)

Ze sémantického hlediska lze o přirovnáních říct, že komparandem (Cd) bývá z 80% člověk a komparátum (Ct) tvoří nejčastěji přibližně z 50% konkrétní předměty a z 20% živočichové. (Filipec – Čermák, 1985, s. 217)

### 3.3 Funkce přirovnání

Přirovnání mají komplexně chápanou komunikativní funkci, kterou můžeme dále rozdělit na funkci strukturní, podle formálního místa v kontextu, a na funkci nominativní, která zahrnuje vlastní sémantickou strukturu daného přirovnání a jeho vztah k ostatním členům promluvy. (Čermák, 2007, s. 402)

Z hlediska struktury se přirovnání ve své základní podobě vyskytuje v kontextu samostatně. Avšak ve své slovníkové podobě se kvůli chybějícímu komparandu řadí spíše do roviny kolokací a až v kontextu získává opět samostatnou pozici. Výjimku tvoří ustálená přirovnání, u kterých je komparandum pevně dané, např. *den jako malovaný*. (Čermák, 2007, s. 402)

K nominativní funkci Čermák uvádí, že je „sémanticky (a ovšem i sémioticky) motivovaná na jedné straně entitami v životě našem i minulých generací relativně stabilními (srov. např. silně, trvale a odjakživa takto využívána oblast zvířat), na druhé straně i entitami (skutečnými či fiktivními) velmi proměnlivými, které mj. přispívají k relativně kratšímu životu a zániku výrazů, jež jsou na nich založeny.“

(Čermák, 2007, s. 402) Přirovnání tedy mohou pojmenovávat skutečnost skrze komparaci s tradičními, ustálenými jevy, nebo naopak mohou odkazovat k novým, nestálým jevům, díky kterým jsou však přirovnání otevřenou a stále se vyvíjející oblastí frazeologie.

Následuje praktická část práce, ve které je popsán přehled kritérií, podle kterých jsou analyzovány konkrétní frazémy a dále následuje samotná analýza.

## Praktická část

### 4 Analýza přirovnání

V následující části práce jsou vyhotoveny tabulky, které jsou rozděleny do dvou větších bloků, kdy první je zaměřen na vzhled člověka, a druhý na jeho povahu. Dále je každý z těchto bloků rozčleněn na další pět částí podle míry ekvivalence přirovnání, a to na úplně ekvivalentní, částečně ekvivalentní, relativně ekvivalentní, frazeologické analogy a bez ekvivalence.

Porovnávaná přirovnání jsou do bloků rozdělena na základě jejich významu. V jednotlivých tabulkách je uvedeno nejdříve přirovnání v českém jazyce a jeho ekvivalent v jazyce ruském, jejich významy a příklady použití. Je však nutné zmínit, že se u mnoha přirovnání setkáváme s více významy. Některá nemusí být zaměřená pouze na lidské vlastnosti, ale mohou vyjadřovat i charakteristiku věcí. Pro tuto práci jsou však stěžejní pouze ty významy, které se týkají lidských bytostí, proto jsou v tabulkách uvedeny pouze tyto sémantické definice. Druhým důležitým faktorem pro rozřazení daných frazémů je míra ekvivalence, která se vyhodnocuje na základě sémantického významu komparátu. Důležitou roli hrála také formální stránka frazémů a dále i zařazení ke slovním druhům. Proto je u některých příkladů uvedena poznámka, ve které jsou specifikovány odlišnosti daného přirovnání.

Zdrojem, ze kterého byla čerpána česká přirovnání, byl především *Slovník české frazeologie a idiomatiky I- Přirovnání*. Z daného slovníku byla vybrána pouze část příkladů přirovnání pro hodnocení vzhledu a povahy člověka, neboť zpracovat analýzu celého obsahu publikace by bylo nad rámec této bakalářské práce. K dohledání ruských ekvivalentů a doplnění jejich významu byl využíván převážně *Словарь сравнений русского языка*. Přirovnání byla vybírána na základě sémantiky, aby byly uvedené příklady rozmanité a aby se shodné významy u jednotlivých dvojic opakovaly s co nejmenší frekvencí. Dalším kritériem při selekci byla míra ekvivalence. Snahou bylo najít taková přirovnání, které si budou strukturně i sémantikou jednotlivých komponentů co nejvíce podobná.

Příklady užití vybraných frazémů v kontextu byly dohledány v národních korpusech a v online knihách. U příkladů z online knih jsou v poznámce pod čarou uvedené odkazy na dané knihy. Kde se nepodařilo naleznout vhodné příkladové věty,

byla v tabulce umístěna značka —. Pro větší přehlednost jsou využívané slovníky a národní korpusy v tabulkách nahrazeny písmeny, která jsou vždy uvedena v závorkách spolu s číslem stránky:

- ČERMÁK, F., HRONEK, J., MACHAČ, J. *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. Praha: Leda, 2009 – označení **A**
- МОКИЕНКО, Валерий Михайлович. *Словарь сравнений русского языка*. Санкт-Петербург: Норинт, 2003. – označení **B**
- STĚPANOVÁ, Ludmila. *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. – označení **C**
- ОГОЛЬЦЕВ, Василий Михайлович. *Словарь сравнений русского языка*. Санкт-Петербург: Посвещение, 1992 – označení **D**
- ФЕДОРОВ, Александр Ильич. *Фраzeологический словарь русского литературного языка*. Изд. 3-е, испр. Москва: Астрель, 2007. – označení **E**
- *Český národní korpus*. [online]. 2020. Dostupný z [www: <https://www.korpus.cz/>](https://www.korpus.cz/) – označení **F**
- *Национальный корпус русского языка. Основной корпус*. [online]. 2020. Dostupný z [www: <http://www.ruscorpora.ru/>](http://www.ruscorpora.ru/) – označení **G**

## 4.1 Přirovnání zaměřující se na vzhled člověka

### 4.1.1 Úplně ekvivalentní

Tabulka 1

Přirovnání v čj a rj	Být (vyschlý) / vypadat jako mumie	Высохший / худой как мумия
Význam	(Člověk po delší nemoci n. velmi starý člověk celkovým vzhledem:) být nesmírně hubený, vyzáblý, jakoby vyschlý, s nápadně svraštělou kůží. (A, s. 219)	О неестественно худом, ссохшемся и сморщенном от худобы человеке. (B, s. 263)
Příklad užití	<i>Když se Amy posadila, připadala si ztuhlá a vysušená<sup>3</sup> jako mumie.</i> (F)	<i>Старый звездоносец-чинуша, высохший, как мумия, в орденах и ленте.</i> (G)
Míra ekvivalence	Úplně ekvivalentní	

Tabulka 2

Přirovnání v čj a rj	Být krásná jako bohyně	(Красива / красивая / прекрасна / прекрасная) как богиня <sup>4</sup>
Význam	(Žena:) být velmi, ideálně krásná a neobyčejně půvabná. (A, s. 52)	Об идеально, возвышенно и недоступно прекрасной женщине (B, s. 38)
Příklad užití	<i>Večeři mi přinesla Maya a já jsem si uvědomil, že ač krásná jako bohyně, ve skutečnosti pro mne nic neznamená.</i> (F)	<i>А на крыльце уже стоит прекрасная, как богиня, мать Веры.</i> (G)
Míra ekvivalence	Úplně ekvivalentní	

<sup>3</sup> V příkladu je použit výraz *vysušený*, který se však jeví synonymem slova *vyschlý*, proto je možné v tomto kontextu tyto dva výrazy zaměnit.

<sup>4</sup> Ruský jazyk využívá v tomto přirovnání více adjektiv, avšak všechna vyjadřují stejný význam.

Tabulka 3

Přirovnání v čj a rj	Bílý / čistý jako alabastr <sup>5</sup>	Белый как алебастр
Význam	(Obv. části lidského těla, zvl. pleť, popř. věci:) mít neposkvrněně bílou barvu, být zcela čistý a bílý. (A, s. 34)	О белоснежной, ослепительно белой коже (обычно женских рук, шеи, груди). (B, s. 15)
Příklad užití	<i>Taylor byl také opálený, ale jen na rukou, obličejí a části krku. Zbytek těla měl <b>bílý jako alabastr</b>.</i> (F)	<i>На другой стороне улицы приоткрылась дверь одного из подъездов, выскользнула узкая, как тень, незнакомая женщина в шляпе, надвинутой так глубоко, что был виден только острый, <b>белый, как алебастр, подбородок</b>.</i> (G)
Míra ekvivalence	Úplně ekvivalentní	

Tabulka 4

Přirovnání v čj a rj	Zrzavý / rezavý jako liška <sup>6</sup>	Рыжая как лиса
Význam	(Muž i žena:) mít nápadně ryšavé, rudé vlasy (A, s.194)	О ярко-рыжеволосом человеке (часто женщине). (B, s. 220)
Příklad užití	<i>Byla to ženuška z Kalifornie s červenými řasami a vlasy <b>jako liška</b>, oblečená do odvážných šatů a ověšená cinkajícimi náramky.</i> <sup>7</sup> (F)	<i><b>Рыжий, как лис</b><sup>8</sup>, и малыш весь в него.</i> <sup>9</sup>
Míra ekvivalence	Úplně ekvivalentní	

<sup>5</sup> České přirovnání je doplněno o variantu s adjektivem *čistý*, což rozšiřuje jeho možnost užití.

<sup>6</sup> Adjektivum *rezavý* nemá v tomto kontextu význam zrezivělý, ale ryšavý/zrzavý.

<sup>7</sup> V příkladu je vynecháno adjektivum *zrzavý/rezavý*, avšak smysl zůstává zachován.

<sup>8</sup> *Лис* = samec lišky.

<sup>9</sup> Zdroj: [www.context.reverso.net/translation/russian-english/](http://www.context.reverso.net/translation/russian-english/)

Tabulka 5

Přirovnání v čj a rj	Mít nožky jako gazela <sup>10</sup>	Ноги у кого как у газели
Význam	(Dívka, mladá žena:) mít nohy pěkné, štíhlé, pružné a obv. i rychlé, dobře schopné běhu. (A, s. 106)	О стройных, пружинистых ногах грациозной девушки. (B, s. 77)
Příklad užití	<i>Tak ať už máte <b>nožky jako gazela...</b> nebo jako Vlasta..., uložte je pohodlně před sebe a začtěte se.</i> <sup>11</sup>	<i>Разговор двух мужчин. – У нее <b>ноги как у газели!</b> – Такие же стройные? – Нет, такие же волосатые.</i> (G)
Míra ekvivalence	Úplně ekvivalentní	

Tabulka 6

Přirovnání v čj a rj	Mít ruce jako lopaty	Ладонь / рука у кого как лопата <sup>12</sup>
Význam	(Obv. muž, zvl. robustnější postavy:) mít nezvykle velké, široké a silné ruce, zvl. dlaně, zvyklé těžké práci. (A, s. 195)	О чьих-л. необычайно больших, широких, сильных, нагруженных ладонях, руках. (B, s. 224)
Příklad užití	<i>Měl <b>ruce jako lopaty</b> a nepopsanou, vážnou, čistou tvář.</i> (F)	<i>Сидевший рядом с ним дядя Спиридон положил широкую <b>как лопата</b> руку на словарь.</i> (G)
Míra ekvivalence	Úplně ekvivalentní	

<sup>10</sup> Ve frazému je užitá zdobnělina *nožky*, což implikuje kladnou vlastnost.

<sup>11</sup> Zdroj: <https://slovo.proglas.cz/kultura-a-vzdelavani/archivni-porady/kafemlynek/novy-casopis-prozeny/>

<sup>12</sup> Přestože se české a ruské přirovnání formálně odlišují v čísle, považujeme je sémanticky za úplně ekvivalentní.

Tabulka 7

Přirovnání v čj a rj	Mít vlasy jako len	Волосы у кого как лён
Význam	(Člověk, obv. i v souladu s ostatními znaky:) mít vlasy velmi světle žlutého až bělavého odstínu, obv. jemné. (A, s. 190)	О чьих-л. шелковисто мягких волосах светло-жёлтого цвета. (B, s. 217)
Příklad užití	<i>Ale na něj nezapomněla, na válečníka s úzkýma zářícíma očima a vlasy jako len na koni žlutém jako kukuřice, na jeho zlobu a odchod.</i> (F)	– Вообразите, – рассказывал потом предводитель, – <b>волосы как лен</b> , самый чистейший блондин, а глаза – никогда подобных глаз не видывал! (G)
Míra ekvivalence	Úplně ekvivalentní	

Tabulka 8

Přirovnání v čj a rj	Mít šíji / krk jako labuť	Шея у кого как у лебедя
Význam	(Dívka, žena:) mít krásný, mírně protáhlý a štíhlý krk, při pohybu ladný. (A, s. 188)	О грациозной, удлинённой, белоснежной и нежной девичьей шее. (B, s. 214)
Příklad užití	<i>Hector ji vždycky škádlil, že má krk jako labutí bohyně.</i> <sup>13</sup> (G)	<i>С повязки падает вуаль на стройную, длинную, как у лебедя, шею.</i> (G)
Míra ekvivalence	Úplně ekvivalentní	

<sup>13</sup> V příkladu je použito spojení *labutí bohyně*, které v tomto kontextu významově ekvivalentní danému přirovnání.



Tabulka 9

Přirovnání v čj a rj	Mít oči jako pomněnky	Глаза у кого как незабудки
Význam	(Dívka n. dítě:) mít krásné, sytě modré (a mírné) oči (A, s. 283)	О чьих-л. (обычно девичьих или детских) чистых, ясных, умиротворяюще спокойных голубых глазах. (B, s. 278)
Příklad užití	<b>Oči jako pomněnky</b> , v nich důvěra- nedůvěra. (F)	<i>Он никак не мог забыть золотоволосую девочку с бледно- синими, как незабудки, глазами, которой так хотелось всегда подчиняться.</i> (G)
Míra ekvivalence	Úplně ekvivalentní	

Tabulka 10

Přirovnání v čj a rj	Mít vlasy / hlavu jako stříbro <sup>14</sup>	(Белый) как серебро
Význam	(Obv. starý člověk svými vlasy, popř. vousy z hlediska důstojnosti:) být šedivý, šedovlasý, bělovlasý; být starý. (A, s. 342)	О седой бороде, волосах и т. п. (B, s. 386)
Příklad užití	<i>Byl by mohl pózovat pro nějaký reklamní lékařský časopis, vypadal téměř jako parodie účastného zralého lékaře. <b>Vlasy jako stříbro</b>, brýle s obrubami téže barvy – od jejich skel se odrážely světélkující paprsky.</i> (F)	<i>Горкин – в парусиновой поддевке, в майском картузике на бочок, с мешком, румяный, бодрый, <b>бородка – как серебро.</b></i> (G)
Míra ekvivalence	Úplně ekvivalentní	

<sup>14</sup> Český ekvivalent se může navíc pojit i s podstatným jménem hlava.

Tabulka 11

Přirovnání v čj a rj	Být špinavý jako prase	Грязный как свинья
Význam	(Dospělý n. dítě, popř. domácí zvíře, celým vzhledem, zvl. v důsledku konkrétní, často neopatrné práce, hry apod. :) být velmi zašpiněný, špinavý. (A, s. 289)	Об очень грязном, сильно испачкавшемся человеке. (C, s.161)
Příklad užití	<i>Několikrát spolu spadli a oba dva už byli <b>špinaví jako prasata</b> v očích kolemjdoucích.</i> (F)	<i>Выбрался оттуда он <b>грязный, как свинья</b>, и почти сразу же рядом с ним остановился милицейский «уазик».</i> (G)
Míra ekvivalence	Úplně ekvivalentní	

Tabulka 12

Přirovnání v čj a rj	Být červený / rudý / zrudnout / zčervenat jako krocen <sup>15</sup>	Красный / багровый как индюк
Význam	(Člověk v obličejí při hněvivé, příp. bojovné reakci:) silně, prudce se rozzlobit a nápadně zrudnout (A, s. 178)	О покрасневшем, налившемся кровью (от злости, гнева, ярости) человеке. (B, s. 151)
Příklad užití	<i>Major byl <b>rudý jako krocen</b>, řval na mě nadávky, vyhrožoval mi vojenským soudem a v jednom okamžiku začal dokonce rozepínat pouzdro s pistolí.</i> (F)	<i>Перед трибуной на ровном поле с черными проталинами и грязными пятнами снега стояли солдаты, тысячи две человек, без оружия, в железных шапках, в распоясанных, мятых шинелях, и слушали, разинув рты, удивительные слова, которые говорил им <b>багровый, как индюк, барин</b>.</i> (G)
Míra ekvivalence	Úplně ekvivalentní	

<sup>15</sup> České přirovnání se může na místě Tc pojit i se slovesem.

#### 4.1.2 Částečně ekvivalentní

Tabulka 13

Přirovnání v čj a rj	Být ošklivý / šeredný jako ďábel	Страшен / страшный как чёрт
Význam	(Člověk, zvl. muž:) být krajně ošklivý (tváří i celým vzhledem) budít odpor, hnus. (A, s. 78)	Об очень некрасивом, безобразном человеке. (B, s. 483)
Příklad užití	<i>Jeden byl plavý obrovský chlapík s býčí šíjí a hrozivýma očima. Druhý Španěl, ošklivý jak ďábel.</i> <sup>16</sup>	<i>Пойду души приму и побереюсь, а то страшный, как черт какой-то.</i> (G)
Míra ekvivalence	Částečně ekvivalentní díky užití komparátu významově souvisejícího s peklem	

Tabulka 14

Přirovnání v čj a rj	Mít vlasy černé jako havran	Волосы у кого (чёрные) как вороново (воронье) крыло
Význam	(Člověk:) mít sytě a nápadně černé vlasy, obv. delší a elegantní, hezké. (A, s. 111)	О чьих-л. волосах иссиня-чёрного цвета. (B, s. 201)
Příklad užití	<i>U stolku seděl chlap v civilu. Hezká tvář, vlasy černé jako havran, sčesané na pěšinku.</i> (F)	<i>Граф Жиль, прозванный «Синяя Борода», потому что волосы у него были черны, как воронье крыло, и отдавали в синеву, был судим и процесс его сохранился в архивах.</i> (F)
Míra ekvivalence	Částečně ekvivalentní díky užití komparátu významově souvisejícího s ptactvem, konkrétně s havranem <sup>17</sup>	

<sup>16</sup> Zdroj: <https://books.google.cz/books?id=dxMvAAAAMAAJ&hl=cs>, s. 9, v přirovnání je užitó hovorová podoba komparátoru jako – jak.

<sup>17</sup> Obě přirovnání sice využívají komparaci související s havranem, ale v ruském ekvivalentu se přirovnává pouze k části jeho těla, a ne k němu celému, proto se jedná pouze o částečnou ekvivalenci.

Tabulka 15

Přirovnání v čj a rj	Být štíhlý / rovný / urostlý jako jedle <sup>18</sup>	Строен / стройный как (молодой) тополь <sup>19</sup>
Význam	(Obv. mladý muž postavou a postojem:) mít hezkou, zdravou, a rovnou n. štíhlou postavu, obv. též: být mladý a silný. (A, s. 139)	Об очень стройном, подтянутом и высоком, изящном молодом человеке или девушке. (B, s. 434)
Příklad užití	<i>Ta vojácká postava, vzpřímená jako jedle nad válečnou krajinou, mě hluboce dojíhá.</i> <sup>20</sup> (F)	<i>Говорят, нынешний владелец России В. В. Путин <b>строен, как тополь</b>, и занимается физкультурой.</i> (G)
Míra ekvivalence	Částečně ekvivalentní díky užití komparátu významově souvisejícího se stromy	

Tabulka 16

Přirovnání v čj a rj	Být opálený jako Indián	(Чёрный / загорелый) как цыган <sup>21</sup>
Význam	Být po těle hodně a zdravě opálený. (A, s. 136)	Об очень смуглом, сильно загорелом человеке. (B, s. 476)
Příklad užití	<i>Písař byl tak <b>opálený jako Indián</b> nebo nějaká reklama na opalovací krém, ale že nosil pořád čepici proti slunci, čelo měl bílé, oddělené od ostatního těla obroučkou, tak bílé čelo, jako nosí svatozář mučedníci v děkanském chrámu Páně.</i> (F)	<i>И когда они, Лёва и Олеся, стояли рядом, от них нельзя было глаз оторвать: Лёва высокий, стройный, <b>чёрный, как цыган</b>, Олеся ему по плечо, белолицая русалочка с льняными волосами.</i> (G)
Míra ekvivalence	Částečně ekvivalentní díky užití komparátu významově souvisejícího s etnickou skupinou	

<sup>18</sup> V českém přirovnání může být na místě Tc (tertium comparationis) užit více adjektiv, čímž se rozšiřuje jeho využití.

<sup>19</sup> Ruské přirovnání může být blíže specifikováno adjektivem *молодой* = mladý.

<sup>20</sup> V příkladové větě je uvedeno adjektivum *vzpřímený*, které v tomto kontextu významově odpovídá výrazu *rovný*.

<sup>21</sup> V ruském přirovnání je možné použít také adjektivum *чёрный* = černý.

Tabulka 17

Přirovnání v čj a rj	Mít rty jako jahody	Губы у кого как малина
Význam	Dívka, žena, obv. i celkově v očích muže hezká a přitažlivá:) mít pěkné, výrazně červené a svěží rty, ústa. (A, s. 137)	Об алых, сочных и свежих девичьих губах. (B, s. 234)
Příklad užití	—	<i>Неуловимая улыбка, мелькнувшая на припухлых, как малина, устах княгини, перелетев на полные губы дворецкого, взошедшего не спеша на хоры передать приказание капельмейстеру Евтихию Лукичу.</i> <sup>22</sup> (G)
Míra ekvivalence	Částečně ekvivalentní díky užití komparátu významově souvisejícího s druhem lesního ovoce	

Tabulka 18

Přirovnání v čj a rj	Děvče jako (růže) květ <sup>23</sup>	(Девушка) как маков цвет
Význam	(Obv. dospívající dívka postavou, v obličeji a část. i chováním:) být pěkně urostlá, velmi hezká, milá a přitažlivá (A, s. 186)	О румяной, здоровой, миловидной и привлекательной девушке. (B, s. 472)
Příklad užití	<i>Že svou roztržitostí byl známý v cizí pokoj vstoupil, Pán Bůh s námi a tam dlela v lázni Hela, děvče jako květ on zmámen, hned začal si pět.</i> (F)	<i>Под ее надзором, молодая и краснощекая, как маков цвет, горничная, взглядывая исподлобья на молодого барина.</i> (G)
Míra ekvivalence	Částečně ekvivalentní díky užití komparátu souvisejícího s druhem květin	

<sup>22</sup> V příkladu užití se uvádí komparandum *уста* = ústa, avšak sémanticky je ekvivalentní výrazu *губы* = rty.

<sup>23</sup> Přirovnání může být blíže specifikováno substantivem *рůže*.

Tabulka 19

Přirovnání v čj a rj	Být dlouhý jako skládací metr	(Длинный / высокий) как верста <sup>24</sup>
Význam	(Dospělý i dospívající postavou, zvl. ve vztahu k příliš těsnému prostředí, malým rozměrům nábytku apod., které ho nutí se různě krčit, ohýbat apod. :) být neobvykle vysoké, a přitom štíhlé postavy. (A, s. 207)	О непомерно высоком, долговязом и худом человеке. (B, s. 58)
Příklad užití	<i>Předním sklem vystupuje zatím muž <b>dlouhý jako skládací metr</b>, vrávoravě poodejde a zůstane stát u telefonního sloupu, asi je v šoku, myslí si pan Sýkora a jde se podívat po závozníkovi.</i> <sup>25</sup>	<i>На одной из остановок в автобус вошел солдат – <b>высокий, как верста</b>, с большими руками и ногами.</i> (G)
Míra ekvivalence	Částečně ekvivalentní díky užití komparátu významově souvisejícího s jednotkou délky	

Tabulka 20

Přirovnání v čj a rj	Mít tváře jako lívance <sup>26</sup>	Лицо у кого как блин / блином <sup>27</sup>
Význam	Mít kulatý, plný a nevýrazný obličej (někdy:) s přihlouplým výrazem. (A, s. 194)	О чьем-л круглом, полном, болезненно припухшем, несколько глуповатом и невыразительном лице. (B, s. 35)
Příklad užití	<i>V kouři cigár všech vůní viděl tváře <b>jak zrudlé lívance</b>.</i> <sup>28,29</sup>	<i>Она так ненавидела в ту минуту всю эту жизнь – «Терру», Ксению, грохот музыки, Витька с <b>лицом как блин</b>, Рому в фиолетовом пальто!</i> (G)
Míra ekvivalence	Částečně ekvivalentní díky užití komparátu souvisejícího s pokrmem, který se připravuje podobným způsobem a má kulatý tvar.	

<sup>24</sup> Ruské přirovnání se objevuje i ve spojení s adjektivem *высокий* = vysoký, které sémanticky odpovídá slovu dlouhý. *Верста* = старинная русская мера длины, равная 500 саженьям или 1,06 километра (применялась до введения метрической системы). (Zdroj: gramota.ru)

<sup>25</sup> Zdroj: <https://books.google.cz/books?id=ZgkQAQAAMAAJ&hl=cs>, str. 7.

<sup>26</sup> České přirovnání je zaměřeno určitou část obličeje (tváře), avšak významově referuje k vlastnostem celého obličeje.

<sup>27</sup> V ruském ekvivalentu může být místo spojky *как* + podstatné jméno v 1. pádě užito pouze pod. jm. v 7. pádě.

<sup>28</sup> V příkladu užití je přirovnání rozšířeno o adjektivum *zarudlé*.

<sup>29</sup> Zdroj: <https://books.google.cz/books?id=hKhKAAAAYAAJ&hl=cs>, s. 247.

Tabulka 21

Přirovnání v čj a rj	Být (hubený) jako tyčka	(Худой / худенький) как спичка
Význam	(Člověk postavou, někdy vyšší, přirozeně i v důsledku nemoci, stáří apod. :) být velmi nezdravě a nepřírozně hubený, popř. vyhublý; mít nápadně hubené, tenké ruce, nohy. (A, s. 244)	О крайне худом, щуплом, костлявом, истощённом человеке. (B, s. 409)
Příklad užití	<i>Ona byla <b>hubená jako tyčka</b>, jenom kost a kůže, a černá jako cikánka; on byl malý, světlovlasý, s kulatým břichem a malou kulatou bradkou.</i> (F)	<i>Лучше быть <b>худым, как спичка</b>, чем округлым, как яичко, – декламирует будущий профессор под общей хохот.</i> (G)
Míra ekvivalence	Částečně ekvivalentní díky užití komparátu významově souvisejícího s tenkým a dlouhým předmětem	

Tabulka 22

Přirovnání v čj a rj	Mít tváře jako sysel	Щеки как у хомяка
Význam	(Člověk, popř. zvíře přirozeně, někdy v důsledku přemíry jídla, pak obv. i zavalité postavy:) mít nápadně, nehezky kulaté, masité a tlusté tváře. (A, s. 350)	О толстых, круглых щеках; обычно о человеке, любящем полакомиться, чревоугоднике. (C, s. 821)
Příklad užití	—	<i>Голова яйцевидна, как у гуманоида, маленькие глазки посажены близко к переносице, губ вообще нет, зато щеки – ого-го! – как у хомяка!<sup>30</sup></i>
Míra ekvivalence	Částečně ekvivalentní díky užití komparátu významově souvisejícího s hlodavci	

<sup>30</sup> Zdroj: <https://books.google.cz/books?id=TuEXAQAIAAJ&hl=cs>, s. 99.

### 4.1.3 Relativně ekvivalentní

Tabulka 23

Přirovnání v čj a rj	Mít vlasy jako vodník / hastrman <sup>31</sup>	Волосы у кого как сосульки
Význam	(Člověk zvl. po koupeli n. zmoknutí:) mít zplhlé a obv. mokré, neupravené vlasy. (A, s. 390)	О беспорядочно свисающих, слипшихся (особенно мокрых), непричёсанных волосах (после купания, дождя и т. п.). (B, s.408)
Příklad užití	<i>Měl v paměti její obraz. Vlasy, hlavu, tvář, oči, ramínka, ostatní. Účes jako vodník.</i> <sup>32</sup> (F)	<i>Из-под надетой на затылок фуражки падали на лоб и прилипли к нему <b>мокрые, как сосульки, волосы.</b></i> (G)
Míra ekvivalence	Relativně ekvivalentní – částečná záměna obraznosti <sup>33</sup> , význam i struktura jsou shodné	

Tabulka 24

Přirovnání v čj a rj	Vypadat jako ochechule <sup>34</sup>	Как лахудра <sup>35</sup>
Význam	(Žena, popř. dívka přirozeným vzhledem, zvl. tváří a vlasy:) být nápadně ošklivá, popř. celkově neupravená, neostříhaná, neučesaná apod. (A, s. 242)	О некрасивой, безобразной, неряшливой, лохматой и безвкусно одетой женщине. (B, s. 214)
Příklad užití	<i>Pak mi jeden kluk nemluvil, že <b>vypadám jako ochechule</b>, a tak jsem se přihlásila na konkurs manekýnek.</i> <sup>36</sup>	<i>«<b>Как лахудра</b>»: Гузеева накрутила и причесалась самостоятельно.</i> <sup>37</sup>
Míra ekvivalence	Relativně ekvivalentní – částečná záměna obraznosti a struktury <sup>38</sup> , význam je shodný	

<sup>31</sup> Hastrman je synonymem ke slovu vodník.

<sup>32</sup> Ve větě je uveden na místě komparanda výraz účes, který se v tomto kontextu jeví významově ekvivalentním slovu vlasy, proto je možné toto spojení využít jako příklad užití.

<sup>33</sup> Přirovnání využívají komparáty připomínající svísele dolů visící tvar.

<sup>34</sup> *Ochechule* = (původně tvor obdařený chocholem označující „draka“) český překlad lat. *Siréna* je podle řecké a římské mytologie napůl dívka a napůl pták, která neodolatelně svým zpěvem lákala na moři námořníky do záhuby. (A, s. 242)

<sup>35</sup> *Ляхудра* = о непричёсанной, неприбранной, неопрятной женщине. (B, s. 214)

<sup>36</sup> Zdroj: <https://books.google.cz/books?id=t5TqAAAAMAAJ&hl=cs>, s. 248.

<sup>37</sup> Zdroj: <https://www.wday.ru/stil-zhizny/novosti/kak-lakhudra-guzeeva-nakrasilas-i-prichesalas-samostoyatelno/>

<sup>38</sup> Dané frazémy využívají přirovnání k subjektu nehezkého vzhledu. Strukturně se český ekvivalent liší od ruského přítomností relátoru – slovesa *vypadat*.



Tabulka 25

Přirovnání v čj a rj	Tváří se j. by kousl do kyselého jablka	(Как) будто укуса хлебнул
Význam	(Člověk po n. při nepříjemné povinnosti, úkolu, popř. v reakci na nemilý návrh:) tvářit se kysele, obličejem vyjadřovat svou nechut'; šklebit se. (A, s. 136)	О чьём-л. кислом, недовольном выражении лица (от какого-л. неприятного ощущения). (B, s. 450)
Příklad užití	<i>Scullyová se tvářila, jako by kousla do kyselého jablka, a Mulder se na ni usmál svým nejpůsobivějším chlapeckým úsměvem.</i> (F)	<i>Тощий и длинный, как жердь, усталый и развинченный, с выражением на лице "будто изрядно укуса хлебнул", потерпевший Угрюмов подошел к судейскому столу (...)</i> <sup>39</sup>
Míra ekvivalence	Relativně ekvivalentní – částečná záměna obraznosti a struktury <sup>40</sup> , význam je shodný	

Tabulka 26

Přirovnání v čj a rj	Vypadá jako by vstal z mrtvých	Как с того/другого света (явился)
Význam	(Člověk vzhledem, zvl. obličejem, po těžké nemoci, prožité hrůze, někdy jen ne zcela zotavený z dlouhého vyčerpání:) vypadá krajně unaveně, bledě a malátně; vypadá (dosud) špatně, sklesle, je voskově bledý, zsinálý. (A, s. 218)	О бледном, болезненно выглядящем, изнурённом, слабом и исхудавшем человеке. (B, s. 382)
Příklad užití	—	<i>Там явились, как с того света, тридцать лет бывший в бродягах Антошка Крамар, кузнец и восемь лет пропадавший без вести повар, Михай Пунька.</i> (G)
Míra ekvivalence	Relativně ekvivalentní – částečná záměna obraznosti <sup>41</sup> , odlišná struktura <sup>42</sup> , význam je shodný	

<sup>39</sup> Zdroj: <https://books.google.cz/books?id=xkE8AQAAIAAJ&hl=cs>, s. 21.

<sup>40</sup> Komparáty u daných přirovnání sdílejí podobnou obraznost – konzumaci kyselé potraviny. Strukturně se český frazém liší od ruského přítomností relátoru – slovesa *tvářit se*.

<sup>41</sup> Oba ekvivalenty obsahují komparáty sémanticky spojené s posmrtným životem.

<sup>42</sup> V ruském frazému můžeme pozorovat vynechání relátoru.

#### 4.1.4 Frazeologické analogy

Tabulka 27

Přirovnání v čj a rj	Být jako by mu z oka vypadl	Похожи (друг на друга) как две капли воды
Význam	(Člověk, často dítě vůči rodiči, dvojčata zevnějškem, tváří:) je mu, jsou si zcela, k nerozeznání, překvapivě podobný, podobní. (A, s. 243)	Об абсолютном сходстве, исключительном подобии кого-, чего-л. (С, s.161)
Příklad užití	<i>Je mi podobný, jako by mi z oka vypadl, řekl profesor nedůvěřivě a sebral všechnu odvahu.</i> (F)	<i>Зина была, как две капли воды, похожа на Зою: такая же золотистая, с большими красивыми глазами, с усиками-антенками.</i> (G)
Míra ekvivalence	Frazeologické analogy – odlišná struktura i obraznost, shodný význam	

Tabulka 28

Přirovnání v čj a rj	Být (čistý) / chodit jako z bavlnky	(Выглядеть / быть одетой) как конфетка
Význam	(Člověk zevnějškem:) být čistě oblečený, pečlivě upravený; chodit úzkostlivě správně a obv. pěkně oblékaný. (A, s. 40)	Об эффектно, модно, аккуратно и красиво одетом человеке (чаще ребёнке или женщине). (B, s.183)
Příklad užití	<i>Stála tu oděná jako vždy, čistounce, s pěkně přičísnutými přes čelo vlasy, všecka jako z bavlnky.</i>	<i>(..) каждый, будь он белым, черным, желтым, оливковым или бронзовым, обязан <b>выглядеть как конфетка</b> (даже в гробу).</i> <sup>43</sup>
Míra ekvivalence	Frazeologické analogy – odlišná struktura i obraznost, shodný význam	

<sup>43</sup> Zdroj: [http://www.nm1925.ru/Archive/Journal6\\_2000\\_7/Content/Publication6\\_4165/Default.aspx](http://www.nm1925.ru/Archive/Journal6_2000_7/Content/Publication6_4165/Default.aspx)

Tabulka 29

Přirovnání v čj a rj	Být oteklý jako bakule <sup>44</sup>	Вспухать / вспухнуть подушкой
Význam	(Ruka, noha apod., zvl. po štípnutí hmyzem, žihadlem:) být nápadně oteklý. (A, s. 40)	О сильно опухших, отёкших, раздувшихся частях тела. (B, s.183)
Příklad užití	<i>Zvedla si sukni a zas si masírovala kolena oteklá jako bakule a promodralá, a já raději odvrátil zrak od nepříjemné podívané.</i> (F)	<i>К вечеру спина у меня вспухла подушкой, а в полдень на другой день хозяин принуждён был отвезти меня в больницу.</i> (G)
Míra ekvivalence	Frazeologické analogy – odlišná struktura i obraznost <sup>45</sup> , shodný význam	

Tabulka 30

Přirovnání v čj a rj	Kouká jako by mu uletěly včely n. jako když mu uletěly včely <sup>46</sup>	Смотреть / глядеть будто у кого отняли любимую игрушку
Význam	(Člověk v reakci na sdělení, zjištění, které nechápe, neumí si vysvětlit n. které nečekal:) tváří se velmi udiveně, zaraženě, popř. nejistě a váhavě, příp. zklamaně. (A, s. 380)	О человеке, разобиженном, надутом, расстроенном какой-л. потерей. (B, s.147)
Příklad užití	<i>No tak, prcku! Koukáš, jako by ti uletěly včely. Šup, oblíkni si kabát.</i> (F)	<i>Я был в отчаянии, как ребенок, у которого отняли любимую игрушку.</i> <sup>47</sup> (G)
Míra ekvivalence	Frazeologické analogy – odlišná obraznost, shodná struktura, podobný význam <sup>48</sup>	

<sup>44</sup> *Bakule* = boule.

<sup>45</sup> Přirovnání se kromě významové stránky komparátu liší i po stránce formální. V českém frazému je užito adjektivum, zatímco v ruském se vyskytuje sloveso a podstatné jméno v 7. pádě (*подушкой*), přičemž je vynechán komparátor *как*.

<sup>46</sup> Přirovnání jsou si v tomto případě sémanticky vzdálenější, přesto je uvedené ruské přirovnání nejvhodnějším ekvivalentem k danému českému frazému.

<sup>47</sup> V příkladu je užito místo slovesa *смотреть* spojení *быть в отчаянии* = být v beznaději, které sémanticky odpovídá definici daného přirovnání, tudíž nemění jeho význam.

<sup>48</sup> Český ekvivalent je doplněn o význam udivení, ale obě přirovnání sémanticky spojuje téma zklamání.

#### 4.1.5 Bezekvivalentní

##### A. V ruském jazyce

- (Худой/ тощий) как Кощей = О болезненно худом, измождённом и обессиленном человеке.<sup>49</sup> (B, s. 197)

*Худой, как кощей, сапожник с ремешком на голове выскочил из-за её спины и, размахивая руками, закричал.* (G)

- Закутаться как фриц<sup>50</sup> под Москвой = О том, кто излишне не тепло одет, укутался не по сезону, погоде. (B, s. 461)

—

- Кос как Соловей-Разбойник<sup>51</sup> = О косоглазом человеке. (B, s. 406)

*Кос, как Соловей-разбойник, который одним глазом на Киев, другим на Чернигов глядел.*

##### B. V českém jazyce

- Tváří se jako svatá Dala (a nevěděla komu) = (Žena, zvl. v tváři i řeči:) tváří se nechápavě, rozpačitě a trochu hloupě; vypadá unyle a pasivně. (A, s. 79)

*„Nesměj se tak poťouchle. Tváříš se jako svatá dala, nevěděla komu.“*

- Бýt (длouhý) jako Lovosice<sup>52</sup> = (Obv. muž, mladík, postavou:) бýt nápadně vysoký a hubený. (A, s. 196)

*Kluk je dlouhej jako Lovosice, jestli ještě dál poroste, tak nám neprojde dveřmi.* (A, s. 196)

---

<sup>49</sup> *Кощей Бессмертный* — отрицательный персонаж русских народных сказок: тощий, скупой, злобный богатый старик, хозяин подземного царства, заточивший красавицу — невесту положительного героя Ивана. (B, s. 197)

<sup>50</sup> *Фриц* = в Великую Отечественную войну: немец. (B, s. 461)

<sup>51</sup> В основе сравнения — фольклорный (былинный) образ Соловья-Разбойника, врага Ильи Муромца и других русских богатырей. (B, s. 406)

<sup>52</sup> *Lovosice* – město v severních Čechách. Díky svému rozložení podél břehu Labe je město protáhlé a úzké, což dalo vznik danému přirovnání.

(zdroj: <https://books.google.cz/books?id=nei4DwAAQBAJ&hl=cs>, v online knize nebyla uvedena čísla stránek)

## 4.2 Přirovnání zaměřující se na povahu člověka

### 4.2.1 Úplně ekvivalentní

Tabulka 31

Přirovnání v čj a rj	Být plachá jako laň / gazela <sup>53</sup>	Пуглива как лань / газель
Význam	(Dívka n. žena svou povahou, chováním:) být velmi plachá, nedůvěřivá, a ve styku s lidmi ostýchavá; milovat samotu, klid a ticho. (A, s. 188)	О робкой, пугливой, очень скромной и стыдливой девушке. (B, s.213)
Příklad užití	<i>(...) a žena jeho před ním kráčela jak jedle štíhlá, <b>plachá jako laň</b>.</i> <sup>54</sup>	<i>Что может быть лучше: соблазнить молодую, <b>пугливую как лань</b> скитницу из уральских лесов и пожить с ней недели две.</i> (G)
Míra ekvivalence	Úplně ekvivalentní	

Tabulka 32

Přirovnání v čj a rj	Být úlisný / lstivý jako had	Коварный как змея
Význam	(Člověk povahou a chováním vůči jinému:) chovat se a mluvit lichotně, vmlouvavě, popř. opatrnicky a snažit se tak dosáhnout svého cíle; lstivě, předstíranou laskavostí n. lichotkou (umět) skrze někoho něco získat a vzbuzovat přitom odpor. (A, s. 108)	О чрезвычайно коварном, хитром, злом человеке. (C, s. 270)
Příklad užití	<i>Jeho političtí protivníci o něm říkali, že je kluzký a <b>lstivý jako had</b>; o jeho přízeň a podporu lidové strany však stáli prakticky všichni.</i> (F)	—
Míra ekvivalence	Úplně ekvivalentní	

<sup>53</sup> Přirovnání se mohou pojit se komparáty *laň* (лань) nebo *gazela* (газель), aniž by se změnil jejich význam.

<sup>54</sup> Zdroj: <https://books.google.cz/books?id=HKrTAAAMAAJ&hl=cs>, s. 20.

Tabulka 33

Přirovnání v čj a rj	Jednat / chovat se jako krysa	Вести себя как крыса
Význam	(Člověk vůči druhému, který v nouzi očekával pomoc, solidaritu apod. :) jednat zrádně, hrubě egoisticky n. zbaběle; ošklivě někoho zklamat, podvést a ohrožit ho tak. (A, s. 179)	О чьём-л. злобном, трусливом, коварно осторожном поведении. (B, s. 202)
Příklad užití	<i>Postřehl, že si Sára v duchu přebírá, jestli se <b>zachoval jako krysa</b> či velkoryse vypomohl kamarádovi.<sup>55</sup></i>	<i>Из какого же материала, недорогого и прочного, должны быть сделаны ваши нервы, если я, действительно, стал бы ругаться с вами по поводу каждой вашей глупости, походя делать самые неожиданные гадости и <b>вести себя как крыса</b>.</i> (G)
Míra ekvivalence	Úplně ekvivalentní	

Tabulka 34

Přirovnání v čj a rj	Být lakomý jako čert	Скуп / скупой как чёрт
Význam	(Člověk, často starší, zvl. ve vztahu ke známým, kolegům apod. :) být neobyčejně lakomý, nebýt ochoten nic nikomu dát ani půjčit. (A, s. 71)	Об очень скупом, жадном человеке. (B, s. 483)
Příklad užití	—	<i>Уж я пристрою вас, матушка, будьте покойны»; да и намекнул ей на старичка, а старичок богат и <b>скуп, как черт</b>.</i> (G)
Míra ekvivalence	Úplně ekvivalentní	

<sup>55</sup> Zdroj: <https://books.google.cz/books?id=fcDyAAAAMAAJ&hl=cs>, s. 64.

Tabulka 35

Přirovnání v čj a rj	Být chytrý / mazaný / lstivý jako liška <sup>56</sup>	Хитрый как лиса
Význam	(Člověk povahou a jednáním obvykle i momentálně vůči komukoli:) být vychytralý ve svůj vlastní prospěch a chovat se, postupovat úskočně, lstivě a nenápadně; být velmi zkušený a umět druhého šikovně obelstít, porazit, zničit. (A, s. 194)	Очень хитрый, пронырливый, ловкий человек. (С, s. 369)
Příklad užití	<i>David uznale kývl. Je mazaná jako liška!</i> (F)	<i>Сын бедного романьольского землепашца, вышел он из народа, сильный, как лев, хитрый, как лиса, достиг вершины власти злodeяниями, подвигами, мудростью – и умер на престоле миланских герцогов.</i> (G)
Míra ekvivalence	Úplně ekvivalentní	

Tabulka 36

Přirovnání v čj a rj	Být zvědavý jako straka	Любопытный как сорока
Význam	Být dotěrně zvědavý, všetečný. (A, s. 338)	О назойливо и дерзко любопытном человеке. (B, s. 408)
Příklad užití	<i>Taedium vitae čili hnus života nás zachvacoval u profesora, který nebyl zvědavý jako straka, ale zato byl vyzbrojen služkou teologie: filozofií.</i> <sup>57</sup>	<i>Настоящий писатель и поэтому любопытен, как сорока.</i> (G)
Míra ekvivalence	Úplně ekvivalentní	

<sup>56</sup> Přirovnání se může pojit s více synonymickými adjektivy.

<sup>57</sup> Zdroj: <https://books.google.cz/books?id=CrFKAAAYAAJ&hl=cs>, s. 10.

Tabulka 37

Přirovnání v čj a rj	Být pilný / pracovitý jako mravenec <sup>58</sup>	Трудолюбивый как муравей
Význam	(Dospělý, popř. dítě při práci, zvl. drobné, jemné n. při učení:) být velmi pracovitý a neúnavně trpělivý a vytrvalý. (A, s. 216)	Очень трудолюбивый – о человеке. (D, s. 87)
Příklad užití	<i>Byl to tichý, slušný chlapec, <b>pracovitý jako mravenec.</b></i> (F)	<i>Пирует китаец, обычно очень экономный, прилежный, на редкость <b>трудолюбивый, как муравей.</b></i> (G)
Míra ekvivalence	Úplně ekvivalentní	

Tabulka 38

Přirovnání v čj a rj	Hloupý jako osel	Глупый как осёл
Význam	(Obv. muž, mladík, chlapec obecně svým projevem a orientací v životě:) být hloupý, dobromyslně naivní, popř. příliš důvěřivý. (A, s. 249)	О крайне глупом, тупом, недалёком человеке. (D, s. 87)
Příklad užití	<i>A pak se řekne, že je někdo <b>hloupý jako osel!</b></i> <sup>59</sup>	<i>– А скажи ведь, – вопрошал Гоша у Жорика, – что Егор глуп, как осел.</i> (G)
Míra ekvivalence	Úplně ekvivalentní	

<sup>58</sup> V přirovnání je možné na místě Tc užít i výraz *pilný*, který sémanticky odpovídá adjektivu *pracovitý*.

<sup>59</sup> Zdroj: <https://books.google.cz/books?id=fIAfC-3o4vQC&hl=cs>, s. 137.



Tabulka 39

Přirovnání v čj a rj	Být tvrdohlavý / umíněný jako beran <sup>60</sup>	Упрям / упёрся как баран <sup>61</sup>
Význam	(Člověk při diskusi, přesvědčování, očima většiny; obv. jen z neschopnosti přiznat vlastní omyl, někdy však ze zásady a snaze hájit vlastní pravdu:) neústupně trvat na svých názorech, popř. nápadech a nevzdávat se jich; lpět na svých zvycích a přes přání n. nátlak je nechtít změnit; opakovaně a velmi vytrvale zkoušet prosadit svou pravdu; být tvrdohlavý, umíněný, paličatý. (A, s. 42)	О крайне упрямом человеке. (С, s. 23)
Příklad užití	<i>„Jsi tvrdohlavý jako beran,“ rozplakala se. (F)</i>	<i>Недрузи утверждали, что Саша упрям, как баран. (G)</i>
Míra ekvivalence	Úplně ekvivalentní	

Tabulka 40

Přirovnání v čj a rj	Být / chovat se jako šašek	(Вести себя) как клоун
Význam	(Člověk vědomě i nevědomě gestikulací a grimasami, chováním, pohyby, chůzí apod. v kontrastu k okolí:) chovat se směšně, nedůstojně, nevázně, popř. výstředně a bez zábran. (A, s. 352)	О кривляющемся, паясничающем, экстравагантно ведущем себя человеке. (B, s. 171)
Příklad užití	<i>„Vraťme se tedy k popravám u Minska v srpnu 1941. Jak se Himmler při těchto exekucích choval?“ „Jako šašek. Neustále pobíhal sem a tam.“ (F)</i>	<i>— Он у вас, Лидия Ивановна, ведет себя в школе как клоун, — часто выговаривала моей маме классный руководитель. (G)</i>
Míra ekvivalence	Úplně ekvivalentní	

<sup>60</sup> V přirovnání je možné užití obou synonymních adjektiv.

<sup>61</sup> V ruském ekvivalentu lze použít také sloveso *упереться* (= postavit si hlavu), které je sémanticky ekvivalentní adjektivu *упрям*.

## 4.2.2 Částečně ekvivalentní

Tabulka 41

Přirovnání v čj a rj	Být jako skleníková květinka	Как тепличное растение
Význam	(Dítě, zvl. děvče, popř. i dospělý, přirozeně n. v důsledku přehnané péče:) mít křehké zdraví a slabou, neodolnou fyzickou konstituci; být snadno a často nemocný a velmi opatrný na své zdraví; být málo odolný a nezvyklý na fyzickou, popř. i psychickou zátěž. (A, s. 186)	Об очень изнеженном, болезненном, воспитанном в тепличных условиях ребёнке. (B, s. 361)
Příklad užití	<i>Byl totiž svou jemnocitnou a velmi inteligentní matkou vychován jako skleníková květinka k dokonalé nesamostatnosti ve všech věcech praktického života.</i> <sup>62</sup>	<i>Надзор этот, однако, был слишком заботливый и старомодный, в силу чего Павел воспитывался как тепличное растение, что много способствовало закреплению его хилости и слабости, которые он унаследовал от отца.</i> (G)
Míra ekvivalence	Částečně ekvivalentní díky užití komparátu významově souvisejícího s rostlinami	

Tabulka 42

Přirovnání v čj a rj	Být (sprostý) jako dlaždič	Ругаться как извозчик
Význam	(Obv. muž obecně:) vyjadřovat se velmi hrubě a vulgárně; nevybraně, v jednom kuse klít a nadávat. (A, s. 87)	О чьей-л. грубой ругани, сквернословии. (B, s. 149)
Příklad užití	<i>Nechtěla jsem, aby si Shet myslel, že jsem sprostá jako dlaždič.</i> (F)	<i>Оксана ругалась, как извозчик, и лезла драться, потому что я заставлял ее надеть вечернее платье и накрасить губы помадой.</i> (G)
Míra ekvivalence	Částečně ekvivalentní díky užití komparátu významově souvisejícího se fyzicky náročným zaměstnáním	

<sup>62</sup> Zdroj: <https://books.google.cz/books?id=WXZCAQAAIAAJ&hl=cs>, s. 34.

Tabulka 43

Přirovnání v čj a rj	Být tvárný jako vosk	Мягкий как глина
Význam	1. Pod nátlakem vše poslušně dělat; 2. Rychle a snadno se něčemu učit, přizpůsobovat (A, s. 392)	О предельно мягком, податливом, очень уступчивом человеке. (B, s. 81)
Příklad užití	„ <i>Ano, máme štěstí jako hrom. Teď bude tvárná jako vosk.</i> “ (F)	<i>Сам вид такого орудия ломает любое упрямство и делает волю мягкой, как глина.</i> (G) <sup>63</sup>
Míra ekvivalence	Částečně ekvivalentní díky užití komparátu významově souvisejícího s tvárnou hmotou.	

Tabulka 44

Přirovnání v čj a rj	Být jako onuce <sup>64</sup>	Как (половая) тряпка <sup>65</sup>
Význam	(Člověk povahou a v reakcích vzhledem ke zlomyslným, nespravedlivým výpadům, ponižujícím příkazům obv. nadřízeného n. silnějšího druhého:) být ustrašený, povolný, popř. příliš dobrosrdečný a neumět odporovat, bránit se; nechat se bez protestu ponižovat, šikanovat; nemít (v té situaci) žádný názor, popř. být bezzásadový a nechat sebou snadno manipulovat. (A, s. 246)	О слабовольном, нерешительном, поддающемся полному влиянию и подчинению кому-л. человеку (особенно мужчине). (B, s. 81)
Příklad užití	<i>Ubohá dělnická třída — jsi jako onuce, hadr na prach, kterého používá kdekdo.</i> <sup>66</sup>	<i>Многие демобилизованные солдаты и офицеры потеряли тогда упругость воли, нажатую на войне, и стали как тряпка, как ветошка, которыми можно вытирать пол.</i> (G)
Míra ekvivalence	Částečně ekvivalentní díky užití komparátu významově souvisejícího s textilem	

<sup>63</sup> V příkladu se přirovnání vztahuje k podstatnému jménu *воля* = vůle, ale význam poddajnosti a ochoty ke kompromisu zůstává zachován.

<sup>64</sup> *Onuce* = kus látky k ovinutí chodidla. (Zdroj: <https://slovník-cizích-slov.abz.cz/>)

<sup>65</sup> Přirovnání může být blíže specifikováno adjektivem *половая* = na podlahu.

<sup>66</sup> Zdroj: <https://books.google.cz/books?id=O84YAQAIAAJ&hl=cs>, s. 102.

Tabulka 45

Přirovnání v čj a rj	Být jako na špendlíkách	Сидеть как на иголках <sup>67</sup>
Význam	(Člověk při probíhajícím pro něj významném jednání druhých n. před příchodem někoho, něčeho apod. :) být krajně netrpělivý, nervózní a napjatý; napjatě a nepokojně něco očekávat, zvl. trvá-li to už moc dlouho; být, sedět v nejistotě a bezmocných rozpacích, popř. přitom sebou vrtět; sedět netrpělivě a chtít už odejít. (A, s. 140)	О человеке, сидящем в состоянии нервного, тревожного возбуждения, страха или нетерпеливого ожидания. (B, s. 81)
Příklad užití	<i>Nikdo nevěděl, kdo by to byl, a celá ves byla zvědavostí jako na špendlíkách.</i> <sup>68</sup>	<i>Я сижу, как на иголках, ежеминутно ожидая скандала.</i> (G)
Míra ekvivalence	Částečně ekvivalentní díky užití komparátu významově souvisejícího s pichlavým předmětem.	

Tabulka 46

Přirovnání v čj a rj	(Být) skromná j. fialka / fialinka	Скромна / скромная как лилия
Význam	(Dívka, žena povahou a jejím projevem:) být velmi n. příliš skromná, tichá a zdrženlivá; příliš se ostýchat upozorňovat na své schopnosti n. znalosti a mlčet. (A, s. 85)	Об очень скромной, тихой и сдержанной девушке. (B, s. 219)
Příklad užití	<i>„Skromná – skromná jako fialka!“ zaradoval se dojatě pan Koniček.</i> (F)	—
Míra ekvivalence	Částečně ekvivalentní díky užití komparátu souvisejícího s druhem květin	

<sup>67</sup> Přirovnání je více specifické díky užití slovesa *сидеть* = sedět.

<sup>68</sup> Zdroj: [https://books.google.cz/books?id=bYbuk6\\_dzcAC&hl=cs](https://books.google.cz/books?id=bYbuk6_dzcAC&hl=cs), s. 18.

Tabulka 47

Přirovnání v čj a rj	Být přelétavý jako motýl	Порхать как мотылёк <sup>69</sup>
Význam	(Muž i žena svým zájmem, zaujetím, vztahem, zvl. erotickým, popř. vůči zálibě, koníčku apod. :) být značně nestálý, těkavý a povrchní, stále střídát partnery n. záliby; být lehkovážný, rychle a jen chvilkově pro někoho n. pro něco nadšený a neumět vytrvat. (A, s. 214)	О легкомысленно, беззаботно и праздно проводящем время, непостоянном в своих увлечениях человеке (часто молодой женщине или девушке). (B, s. 259)
Příklad užití	<i>Pavel Bolinka a pan Klečka (neboť je to ten, který bydlí s panem Turkem v hrobce, ale čas od času ho opouští, protože je přelétavý jako motýl) (...) <sup>70</sup></i>	<i>Я понимаю, хорошо порхать, как мотылек, человеку молодому, в цвете сил, но раз имеешь жену, а может быть и целую семью... (G)</i>
Míra ekvivalence	Částečně ekvivalentní díky užití komparátu významově souvisejícího motýly <sup>71</sup>	

Tabulka 48

Přirovnání v čj a rj	Nafukovat se / nadýmat se jako holub	Надуваться / надуться как индюк
Význam	(Muž, obv. po svém úspěchu, povýšení v zaměstnání apod. :) vystupovat, chovat se nadutě a pyšně, povýšeně. (A, s. 118)	Начинать вести себя спесиво, презрительно к окружающим. (C, s. 287)
Příklad užití	<i>Wellington měl vykartáčovaný klobouk ozdobený kokardou a štolba vedle něho se nadýmal pýchou jako holub voláč. (F)</i>	<i>Обидчивый дядя Володя Любимов после спектакля надувался, как индюк, но хватало его ненадолго. (G)</i>
Míra ekvivalence	Částečně ekvivalentní díky užití komparátu souvisejícího s druhem ptactva	

<sup>69</sup> Порхать = s lehkostí přelétávat/třepetat se.

<sup>70</sup> Zdroj: <https://books.google.cz/books?id=IJJhAAAAMAAJ&hl=cs>, s. 113.

<sup>71</sup> Daná přirovnání se částečně liší formou – v českém je užitó sponové sloveso a přídavné jméno (*být přelétavý*), zatímco ruský ekvivalent obsahuje plnovýznamové sloveso (*порхать*).

Tabulka 49

Přirovnání v čj a rj	Být tvrdý jako skála	Твёрдый как гранит
Význam	(Člověk ve vztahu k druhému a jeho prosbě, těžké situaci, někdy k podřízenému v důsledku své zásady, rozhodnutí, názoru:) být krajně neoblomný, nesmlouvavý, popř. až podivně tvrdohlavý a nechtít slevit n. odmítat změnit svůj názor, rozhodnutí obv. vůči druhému negativní. (A, s. 321)	1. О волевом, непреклонном в своих решениях и поступках человеке. 2. О чьём-л. твёрдом, волевом характере. (B, s. 88)
Příklad užití	<i>V tomhle dovede být hrozně tvrdá. Ona je hodná, ale <b>tvrdá jako skála</b>.</i> (F)	<i>Во-вторых, он долженствовал бы иметь <b>твёрдый, как гранит</b>, характер, а в этой гранитной обертке — мягкую и нежную душу.</i> (G)
Míra ekvivalence	Částečně ekvivalentní díky užití komparátu souvisejícího s horninami	

Tabulka 50

Přirovnání v čj a rj	Být/žít jako světec / svěřice	Жить как монах / монахом <sup>72</sup>
Význam	(Muž n. žena zachovávající jisté zásady, zdůrazňované církví jako ctnost, v kontrastu k druhým:) žít prostě a přísně a dobrovolně se zříkat různých radostí a požitků života; žít velmi nenáročně, asketicky n. puritánsky a mravně v přísné čistotě. (A, s. 347)	О чьей-л. крайне простой, аскетической, воздержанной, замкнутой и крайне уединённой жизни. (B, s. 256)
Příklad užití	<i>Amurdatt Singh, budiž mu země lehká, <b>byl něco jako světec</b>.</i> (F)	<i>Это вовсе не значит, что вы должны <b>жить монахом</b>.</i> (G)
Míra ekvivalence	Částečně ekvivalentní díky užití komparátu významově souvisejícího s náboženstvím <sup>73</sup>	

<sup>72</sup> Přirovnání může mít také podobu s komparátem v 7. pádu bez komparátoru, tento tvar je uveden v příkladové větě.

<sup>73</sup> Ekvivalence těchto dvou frazémů spočívá v přirovnání k podstatnému jménu označujícího člověka, který zasvětil svůj život Bohu.

Tabulka 51

Přirovnání v čj a rj	Být / fňukat jako slečinka <sup>74</sup>	Хныкать как кисейная барышня <sup>75</sup>
Význam	(Člověk, zvl. muž, zchoulostivělý a nezvyklý námaze, těžké práci, nepohodlí, popř. drsnějšímu chování druhých apod.) často a nestatečně, změkčile si stále stěžovat, vzdychat a litovat se. (A, s. 324)	О ноющем, постоянно жалующемся мужчине. (B, s. 28)
Příklad užití	<i><b>Fňukáš jako slečinka.</b> Jestli to bylo, jak říkáš, nehodu jsi nezavinil.</i> <sup>76</sup>	<i>А то постоянно хныкаешь и жалуешься, словно кисейная барышня.</i>
Míra ekvivalence	Částečně ekvivalentní díky užití komparátu souvisejícího s označením ženského pohlaví	

#### 4.2.3 Relativně ekvivalentní

Tabulka 52

Přirovnání v čj a rj	Chodit / být jako bezhlavý / bez hlavy	Ходить / бродить / болтаться как потерянный
Význam	(Člověk v zamyšlení, starostech:) chodit, popř. chovat se nepozorně; zapomínat, bezradně reagovat n. nekontrolovat se při tom. (A, s. 43)	О человеке, беспомощно, бесцельно и рассеянно (от беспокойства, смятения, неуверенности) слоняющемся с места на место. (B, s. 337)
Příklad užití	<i>Panuje velké napětí a Landwirtschaft je jako bez hlavy. Kraus prozatím převzal vedení.</i> (F)	<i>Дня три, уже уволившись, — ходил как потерянный.</i> (G)
Míra ekvivalence	Relativně ekvivalentní – dochází k částečné záměně obraznosti <sup>77</sup> , struktura i význam jsou shodné	

<sup>74</sup> Frazém je možné kombinovat také se slovesem *být*.

<sup>75</sup> *Кисейная барышня* = жеманная девушка с мещанским кругозором, не приспособленная к жизни. (Zdroj: <http://gramota.ru/>)

<sup>76</sup> <https://books.google.cz/books?id=73zqAAAAMAAJ&hl=cs>, s. 36.

<sup>77</sup> Obraznost daných přirovnání má společný význam ztracenosti (bezhlavý – ztracená hlava).

Tabulka 53

Přirovnání v čj a rj	Být chytrý jako stádo opic	Хитрый как сто китайцев
Význam	(Člověk zkušenostmi i schopnostmi, zvl. vůči neobvyklým potížím, nejasné situaci, nastražené pasti apod. :) být velmi, obdivuhodně chytrý a umět si dobře se vším poradit; dokázat úspěšně, popř. se ziskem a chytře se z něčeho dostat, něco vyřešit n. se něčemu vyhnout. (A, s. 336)	Об очень умном, проциательном, хитром, находчивом, изощрённом человеке. (B, s. 168)
Příklad užití	<i>Je to newyorský intelektuál jako hrom, dvojče Woodyho Allena jako vystřižené; zároveň smutný i zábavný, jemný i sarkastický. Velice vzdělaný a navíc chytrý, s prominutím, jako stádo opic.</i> <sup>78</sup>	<i>А натянул ты нас, Гасан! Ой натянул? Хитрый ты, как сто китайцев!</i> <sup>79</sup>
Míra ekvivalence	Relativně ekvivalentní – dochází k částečné záměně obraznosti <sup>80</sup> , struktura i význam jsou shodné	

Tabulka 54

Přirovnání v čj a rj	Být jako křeček	Как Плюшкин <sup>81</sup>
Význam	(Zvl. lakomý n. přehnaně spořivý člověk:) hromadit usilovně a všemožně majetek, peníze, chtít vše n. většinu egoisticky pro sebe. (A, s. 180)	О болезненно скупом, мелочно экономном накопителе чего-л. (обычно старых, ненужных вещей), скряге. (B, s. 323)
Příklad užití	<i>(Během hovoru vlezou Adams a Evans do automatu a vynášejí odtamtud konzervy, limonády, a vědra s nápisem 02.) Profesor: Vida, vida, žil jste si jako křeček.</i> <sup>82</sup>	<i>Владел миллионным состоянием, но скуп был, как Плюшкин.</i> (G)
Míra ekvivalence	Relativně ekvivalentní – dochází k částečné záměně obraznosti <sup>83</sup> , struktura i význam jsou shodné	

<sup>78</sup> Zdroj: <https://books.google.cz/books?id=DMLnAAAAMAAJ&hl=cs>, s. 11.

<sup>79</sup> Zdroj: [https://books.google.cz/books?id=rWq5iiwP\\_mgC&hl=cs](https://books.google.cz/books?id=rWq5iiwP_mgC&hl=cs) (v knize nejsou uvedeny stránky).

<sup>80</sup> Oba komparáty v daných přirovnáních představují velkou skupinu specifických jedinců.

<sup>81</sup> Frazém pochází z díla N. V. Gogola *Mrtvé duše*, ve kterém byla takto pojmenována jedna z postav. (B, s. 323)

<sup>82</sup> Zdroj: <https://books.google.cz/books?id=2XLqAAAAMAAJ&hl=cs>, s. 47, v příkladu je užití sloveso *žít* místo *být*, avšak význam zůstává nezměněný.

<sup>83</sup> Dané frazémy obsahují přirovnání k odlišným subjektům, které mají však stejné vlastnosti.



#### 4.2.4 Frazeologické analogy

Tabulka 55

Přirovnání v čj a rj	Být (šikovný) jako hrom do police	Неуклюж / неуклюжий, неповоротливый / как медведь
Význam	(Člověk co do zručnosti, zvl. při nové, neobvyklé práci:) být velmi nešikovný; dělat to špatně, pomalu (a kazit to n. jiné věci přitom); pohybovat se nešikovně a něco neobratně shodit, převrhnout, rozbít apod. (A, s. 126)	О крайне неуклюжем, неповоротливом, неловком человеке. (B, s. 243)
Příklad užití	„ <i>Jak hrom do police jsi šikovnej,</i> “ <i>bručí otec, vraceje do dírek v porcelánové zástrčce sirky.</i> <sup>84</sup>	<i>Человек в ТП огромен, как слон, неуклюж, как медведь, и медлителен, как черепаха.</i> (F)
Míra ekvivalence	Frazeologické analogy – odlišná obraznost, shodná struktura a význam	

Tabulka 56

Přirovnání v čj a rj	Být / sedět / chodit / mlčet jako zařezaný	Быть / чувствовать себя как в воду опущенный <sup>85</sup>
Význam	(Dospělý i dítě, obv. v reakci na nezvyklé prostředí n. na neoprávněnou výtku, při ztrátě sebedůvěry a možnosti se obvykle, přirozeně projevovat apod. :) sedět, stát, pohybovat se a chovat se velmi zaraženě, mlčky a nejistě. (A, s. 403)	О чьём -л. ощущении полной подавленности, апатии, уныния, угнетённого состояния духа. (B, s. 65)
Příklad užití	<i>Ale tehdy o svatém Janu jsem byl jako zařezaný, na dárek z trhu dokonce se netěše.</i> <sup>86</sup>	<i>Мама сказала: — Он сегодня как в воду опущенный. И не могу добиться, что случилось.</i> (G)
Míra ekvivalence	Frazeologické analogy – odlišná obraznost, podobný význam <sup>87</sup> , shodná struktura <sup>88</sup>	

<sup>84</sup> Zdroj: <https://books.google.cz/books?id=xVWqDAAAQBAJ&hl=cs>, s. 98.

<sup>85</sup> Přirovnání se používá i ve spojení se slovesy ходить, сидеть, стоять (как в воду опущенный), přičemž sémantika přirovnání zůstává zachována.

<sup>86</sup> Zdroj: [https://books.google.cz/books?id=nUcXIJJ\\_Y9gC&hl=cs](https://books.google.cz/books?id=nUcXIJJ_Y9gC&hl=cs), s. 19.

<sup>87</sup> Ruský frazém vyjadřuje dlouhodobý stav, zatímco český ekvivalent popisuje spíše krátkodobý stav v reakci na určitý podnět (výtku apod.).

<sup>88</sup> Český ekvivalent se může pojit s více slovesy.

Tabulka 57

Přirovnání v čj a rj	Být jako z divokých vajec	Вести себя как дикарь
Význam	(Obv. dítě momentálně i zvykem, povahou a jejím projevem:) chovat se, pobíhat, skákat divoce, prudce, popř. příliš rušivě n. neopatrně a často s křikem, rámusem. (A, s. 381)	О чьём-л. диком, шумном, необузданном и бескультурном поведении. (B, s. 100)
Příklad užití	<i>Odjakživa jsem byla jako z divokých vajec, tak se to tady říká, vid'?</i> (F)	<i>Технорук Петухов – человек, начавший жить в искалеченной войной бедной брянской деревне Сосны, сделавшийся инженером ценою полуголодного студенческого быта, – за гасиловским застольем вел себя еще как дикарь.</i> (G)
Míra ekvivalence	Frazeologické analogy – odlišná obraznost a struktura <sup>89</sup> , shodný význam	

Tabulka 58

Přirovnání v čj a rj	Upejpat se / být upejpatý jako nevěsta <sup>90</sup>	(Нежный) как мимоза
Význam	(Muž i žena při nabízení jídla, daru, při lákavém pozvání, pochvale apod. :) ostýchavě se zdráhat, stydlivě odmítat; být přesprátiš skromný a váhat (to) přijmout. (A, s. 229)	Об очень изнеженном, излишне чувствительном, стыдливом и скромном человеке (часто ребёнке, подростке или девушке). (B, s. 249)
Příklad užití	<i>Vůbec útok pana mistra končil úplným vítězstvím a netrvalo to ani – hodinu a panna Alžběta se poprvé upejpała jako nevěsta.</i> <sup>91</sup>	<i>В этом посвящении значилось, между прочим: "Нежному, как мимоза, С. А. Полякову".</i> (G)
Míra ekvivalence	Frazeologické analogy – odlišná obraznost, podobná struktura a význam <sup>92</sup>	

<sup>89</sup> V daných ekvivalentech se vyskytují jiná slovesa a české přirovnání obsahuje předložku + 2. pád podstatného jména.

<sup>90</sup> Ve frazému je užitá obecná čeština.

<sup>91</sup> Zdroj: <https://books.google.cz/books?id=QztCOu0f9mkC&hl=cs>, s. 44.

<sup>92</sup> Český frazém popisuje chování v reakci na podnět, zatímco ruský ekvivalent popisuje dlouhodobý stav. Z formálního hlediska se český frazém může pojit se sponovým i plnovýznamovým slovesem.

Tabulka 59

Přirovnání v čj a rj	Mít srdce (jako) na dlani	Душа нараспашку
Význam	(Člověk povahou a chováním obecně:) být upřímný a přímočarý a zcela otevřený, (často i:) dobrušrdedčný a projevovat to ve svém chování. (A, s. 86)	Прямодушный, откровенный, чистосердечный человек (E, s. 216)
Příklad užití	<i>Motke byl hřmotný chlapík se <b>srdcem na dlani</b>, s lýtky a silnými pažemi bez chlupů a dobrušrdedčnou širokou tváří.</i> (F)	<i>Вы общительны — открыты навстречу миру и людям, у вас «<b>душа нараспашку</b>».</i> (G)
Míra ekvivalence	Frazeologické analogy – odlišná obraznost i struktura <sup>93</sup> , shodný význam	

Tabulka 60

Přirovnání v čj a rj	Být jako aprílové počasí	Семь пятниц на неделе у кого
Význam	(Zvl. žena n. i dítě povahou:) často, rychle a překvapivě střídat extrémny ve své náladě, zvl. smích a pláč; být silně náladový v chování. (A, s. 277)	Кто-либо непостоянен в своих решениях, настроениях, часто и легко меняет свои мнения, суждения, оценки. (E, s. 551)
Příklad užití	<i>Ta ženská je <b>jako aprílové počasí</b> na horské dráze přímo v oku tornáda: božská, ďábelská, bláznivá, báječná.</i> (F)	<i>Да его все боятся. У него <b>семь пятниц на неделе</b>.</i> (G)
Míra ekvivalence	Frazeologické analogy – odlišná obraznost i struktura <sup>94</sup> , podobný význam <sup>95</sup>	

<sup>93</sup> Ruský jazyk nevyužívá pro daný ekvivalent přirovnání.

<sup>94</sup> Ruský jazyk nevyužívá pro daný ekvivalent přirovnání.

<sup>95</sup> Dané frazémy se od sebe sémanticky liší, ale spojuje je význam velmi časté psychické proměnlivosti.

#### 4.2.5 Bezekvivalentní

##### A. V ruském jazyce

- Как Ванька-встанька<sup>96</sup> = Об очень подвижном энергичном, постоянно вскакивающим и вновь садящемся или лежащемся человеке. (B, s. 54)

*Не могу понять, почему больной вел себя как «Ванька-встанька», не мог лежать, а только сидеть. (G)*

- Как Иванушка-дурачок<sup>97</sup> = О глуповатом и беззаботном с виду, простодушном, наивно честном человеке. (B, s. 145)

*Если выиграю, выберусь к морю – найду ли то за чем шёл... тем более что и сам, как Иванушка-дурачок, или просто дурачок, не ведаю за чем иду.*

- Как скоморох<sup>98</sup> = О несерьёзном человеке, потешающем других своими шутовскими выходками. (B, s. 392)

*Он у нас, как – скоморох, веселый!<sup>99</sup>*

##### B. V českém jazyce

- Mít řeči jako Palackej<sup>100</sup> = (Člověk ve společnosti druhého, druhý často vzhledem k tématu, návrhu, někdy jen spontánně:) hodně, dlouze, zbytečně a obv. i přemoudřele mluvit o něčem; (někdy:) složitě a mnohmluvně zdůvodňovat své odmítnutí. (A, s. 254)
- *Máš řeči jako Palackej. Na to nejsme zvědaví.*<sup>101</sup>
- Být jako mílius<sup>102</sup> = (Člověk, obv. jindy povahou n. chováním prudký až hrubý, po oprávněné kritice n. při vlastní prosbě:) být, chovat se k někomu velmi mírně, přívětivě a slušně, popř. s určitým sebezpřemáháním. (A, s. 208–209)

<sup>96</sup> Ванька-встанька — народная русская игрушка со смещённым центром тяжести, благодаря чему она постоянно подымается на ноги при попытках ее уложить. (B, s. 54)

<sup>97</sup> Иванушка-дурачок — любимый герой русских народных сказок, побеждающий благодаря своей доброте, простодушности и народной мудрости всех соперников и получающий в награду за злключения царский трон и дочь царя в жёны. (B, s. 145)

<sup>98</sup> Скоморох — в Древней Руси бродячий комедиант, певец-музыкант (B, s. 392)

<sup>99</sup> Zdroj: [https://books.google.cz/books?id=\\_FjqAAAAMAAJ&hl=cs](https://books.google.cz/books?id=_FjqAAAAMAAJ&hl=cs), s. 281.

<sup>100</sup> Přirovnání užívá ve vlastním jméně Palackej hovorovou koncovku -ej.

<sup>101</sup> Zdroj: <https://books.google.cz/books?id=e2znAAAAMAAJ&hl=cs> (v online knize nebyla uvedena čísla stránek).

<sup>102</sup> Mílius je žertovné a expresivní, latinskou koncovkou zesílené přídavné jméno milý. (A, s. 209)

- *Tchyně okamžitě roztála a byla do večera jako mliius.* (F)

### 4.3 Shrnutí výsledků analýzy

Pro praktickou část bylo excerповáno celkem 130 příkladů frazémů, 65 z nich se zaměřuje na vzhled člověka a dalších 65 se významově vztahuje k lidské povaze. Výchozím slovníkem pro nás byl *Slovník české frazeologie a idiomatiky 1 – Přirovnání*, ze kterého byla vybrána česká přirovnání a z nějž byly definovány jejich významy. Pro dohledání ruských ekvivalentů byl využit především *Словарь сравнений русского языка*. Kromě tohoto slovníku byly ruské frazémy a jejich sémantické definice čerpány také z těchto publikací: *Rusko-český frazeologický slovník*, *Устойчивые сравнения русского языка* a *Фразеологический словарь русского литературного языка*.

Výběr přirovnání se odvíjel od sémantického zaměření dané práce. Pro účely praktické části byla vybrána pouze taková přirovnání, která vystihují fyzické a povahové vlastnosti lidí. Ve slovnících bylo nalezeno velké množství frazémů s těmito významy, proto byla vybrána pouze část z nich. Důležitým faktorem při selekci byla také sémantická rozmanitost. Přirovnání byla vybírána tak, aby zachytila co nejširší spektrum popisovaných skutečností, tedy aby se dané frazémy nezaměřovaly například pouze na jednu část těla či na jednu charakterovou vlastnost. V několika případech podobné významy opakovaly, avšak v rámci celkové analýzy je tento počet minimální.

Vybraná přirovnání byla rozdělena do přehledných tabulek, v nichž byla porovnána sémantika a příklad užití daných ekvivalentů a následně vyvozena míra jejich ekvivalence. Ekvivalenční hodnocení se zakládalo na obraznosti a struktuře analyzovaných přirovnání. Celkem bylo excerповáno 130 frazémů, z nichž se 65 týkalo vzhledu a dalších 65 povahy lidí. Z dat uvedených v praktické části vyplývá, že u přirovnání popisujících vzhledové vlastnosti člověka bylo nalezeno 12 úplně ekvivalentních dvojic, 10 částečně ekvivalentních, 4 relativně ekvivalentních a 4 frazeologické analogy. Bezekvivalentních frazémů bylo nalezeno nejméně – 3 v ruském jazyce a 2 v jazyce českém. Podobné výsledky jsme získali i z analýzy přirovnání, která charakterizují lidskou povahu. U těchto frazémů bylo dohledáno 10 příkladů úplné ekvivalence, 11 částečné ekvivalence, 3 relativní ekvivalence

a 6 frazeologických analogů. U bezekvivalentních frazémů jsme došli ke stejnému počtu jako u předchozí skupiny – 3 příklady ruských přirovnání a 2 českých. Frazeologické analogy byly v případě popisu povahy častější než u frazémů týkajících se lidského zevnějšku, avšak naopak u frazémů s vzhledovou charakteristikou převažovaly v porovnání s druhou skupinou relativní ekvivalenty.

Z výše uvedených výsledků analýzy jsme dospěli k závěru, že se v česko-ruské frazeologické sféře nejčastěji setkáváme s úplnou a částečnou ekvivalencí. Poměr výskytu těchto dvou skupin frazémů je v této práci vyrovnaný. Celkově bylo excerpováno 20 úplně ekvivalentních a 20 částečně ekvivalentních dvojic. V pořadí 3. nejpočetnější skupinou byly frazeologické analogy, kterých bylo nalezeno 10 a relativní ekvivalence se vyskytovala v 7 případech. Poslední kategorii tvořila bezekvivalentní přirovnání, se kterými jsme se v ruském jazyce setkali v 6 případech a v českém jazyce byly tyto frazémy zjištěny 4. S přirovnáními, která nemají ekvivalent v druhém jazyce, se tedy ve frazeologii setkáváme nejméně. Výsledky analýzy můžeme odůvodnit jazykovou příbuzností porovnávaných jazyků. Oba spadají do skupiny slovanských jazyků, tudíž je spojují společné kořeny a lingvistický vývoj. Kromě lingvistického hlediska jsou si dané jazyky blízké i kulturně. Český i ruský jazyk čerpají z podobných zvyků a tradic, obě země se vyvíjely pod vlivem křesťanství a sdílejí i četné historické události. Toto vše se následně projevuje ve frazeologii, kdy oba jazyky často využívají podobnou či shodnou obraznost, což se pak odráží v ekvivalenci frazémů.

Z kvalitativního hlediska bylo cílem zachytit významově pestrá přirovnání. V českých i ruských frazémích se však stejná témata opakovala velice často, proto se i v této práci objevují přirovnání s podobným sémantickým zaměřením, avšak vždy je přítomen určitý významový rozdíl. U popisu vzhledu se přirovnání vícekrát zaměřovala na barvu vlasů či na výšku a hubenost postavy. Z povahových rysů se opakovala například témata skromnosti a neschopnosti odporu. Přesto však lze tvrdit, že jsou přirovnání sémanticky velmi různorodá a nabízejí široký sémantický přehled.

Dalším faktorem při obsahové analýze vybraných frazémů je obraznost komparátu. U frazémů týkajících se lidského vzhledu bylo nejfrekventovanější přirovnání ke zvířatům. V českém jazyce se vyskytovala mírně častěji, než v jazyce ruském – v poměru 8:7. Dále se také vícekrát objevovala komparace k rostlinám,

nadpřirozeným bytostem či například k potravinám. U všech těchto sémantických témat byl výskyt vyrovnaný nebo s pouze nepatrným rozdílem jednoho přirovnání. Významová orientace komparátů, které spadaly pod téma povahy člověka, se zaměřuje na podobné oblasti jako u minulé skupiny. Opět se zde vyskytovala nejčastěji komparace ke zvířatům, kdy u českých přirovnání se objevují 12krát a u ruských 11krát, tudíž počet je znovu téměř vyrovnaný. Další významy komparátů zahrnují oblasti přírody (rostliny, přírodní živly), profese nebo různých materiálů (textil, vosk). I zde je poměr mezi ruskými a českými ekvivalenty téměř vyrovnaný. Větší rozdíl však vznikl u pohádkových a knižních postav. V ruských frazémeh se komparát s tímto významem objevil 2krát, avšak v českých přirovnání nebyl dohledán ani jednou.

Z kvalitativního vyhodnocení vyplývá, že česká a ruská přirovnání využívají nejčastěji komparaci ke zvířatům. Tato skutečnost může být zapříčiněna tím, že zvířata tvoří důležitou součást našeho života a setkáváme se s nimi na denní bázi. Lidé měli možnost po staletí pozorovat a porovnávat jejich fyzické a povahové rysy, což dalo prostor ke vzniku ustálených frazémů. Téma zvířat i další zmiňované významové okruhy se v českých i ruských přirovnáních vyskytovaly s podobnou frekvencí. Větší rozdíl byl zaznamenán pouze u přirovnávání ke konkrétním pohádkovým a knižním postavám. Zde byl viditelný nepoměr, kdy mezi českými frazémy se taková komparace objevila celkově pouze jednou, zatímco v ruských přirovnáních hned 4krát. Tato skutečnost může být dána tím, že Rusko má obsáhlejší folklorní a literární dědictví. Pohádky a krásná literatura jsou bohatým zdrojem různorodých postav, se kterými se lidé setkávají již od dětství. Zejména v pohádkách se objevuje mnoho stereotypů, která se pak mohou ustálit i v jazyce.

## Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala obecnou klasifikací přirovnání jako součástí frazeologie a následně komparací vybraných frazémů v českém a ruském jazyce. Přirovnání tvoří významnou kategorii frazeologie a společně představují nejen jazykovou pestrost řeči, ale zároveň odráží i kulturu a historii dané národnosti. Výběr přirovnání byl zúžen na ta, která mají význam popisující vzhled a povahu člověka.

Cílem teoretické části bylo nastínit základní poznatky o frazeologii jako součásti jazykového systému. Zpočátku se teoretická část zabývala obecnou definicí frazeologie a dále byla tato lingvistická disciplína analyzována z kulturního, historického a jazykového hlediska. Následovalo vymezení pojmu frazém se zaměřením na jeho vlastnosti (ustálenost, expresivnost, reprodukovatelnost, sémantická ucelenost) a druhy. Existuje mnoho dělení druhů frazému, avšak pro účely této bakalářské práce byla stěžejní sémantická klasifikace (frazeologické srůsty, frazeologické celky a frazeologická sousloví) a klasifikace podle míry ekvivalentnosti (úplně ekvivalentní, částečně ekvivalentní, relativně ekvivalentní, frazeologické analogy a bezekvivalentní frazémy). Závěrečná kapitola teoretické části se soustřeďuje na přirovnání, konkrétně na jeho definici, sémantickou strukturu a funkci.

Praktická část si kladla za cíl analýzu vybraných přirovnání. Tato analýza byla provedena na základně excerpcí přirovnání zaměřených na vzhled a povahu člověka a následného porovnání jejich definicí a příkladů užití v kontextu. Výběr přirovnání se odvíjel od významové pestrosti. Cílem bylo zachytit sémanticky rozmanitá přirovnání, aby se identický význam opakoval co nejméně. Důležitým faktorem při hledání vhodných ruských frazémů k českým byly jejich formální vlastnosti a obraznost. Ve slovnících byly dohledány takové frazémy, které co nejvíce odpovídaly významu, struktuře a využití v kontextu frazémů českých. K excerpci byly využity převážně *Slovník české frazeologie a idiomatiky 1 – Přirovnání* a *Словарь сравнений русского языка*.

Pro praktickou část bylo vybráno 60 příkladů výchozích českých přirovnání, ke kterým bylo následně nelezeno 60 ruských ekvivalentů. Frazémy byly rozděleny do přehledných tabulek, ve kterých byly frazémy porovnány ze sémantického a ekvivalenčního hlediska. Tyto tabulky jsou rozděleny do dvou kapitol, jedna se zaměřuje na vzhled člověka, a druhá na lidskou povahu. Jednotlivé kapitoly jsou



dále rozčleněny podle míry ekvivalence. K většině frazémů byl uveden příklad jejich využití, avšak u několika se ukázky z kontextu dohledat nepodařilo. Dále bylo také pro ilustraci excerpováno 5 českých a 5 ruských příkladů bezekvivalentních přirovnání. Analýzou výsledku excerpce můžeme potvrdit hypotézu uvedenou v úvodu, a tedy lze konstatovat, že se u českých a ruských přirovnání setkáváme nejčastěji s úplnou či částečnou ekvivalencí. Relativní ekvivalence a frazeologické analogy se vyskytovaly s menší frekvencí a bezekvivalentních frazémů bylo nalezeno nejméně.

Dospěli jsme tedy k závěru, že v oblasti česko – ruských přirovnání převažuje plná a částečná ekvivalence. Tato skutečnost je nejspíše dána společným vývojem obou jazyků. Český i ruský jazyk spadají do kategorie slovanských jazyků a kromě lingvistické příbuznosti sdílejí i kulturní kořeny. Frazeologie obou jazyků vychází často z kulturně blízkého pozadí, a tudíž používá totožnou či podobnou obraznost.

Vzhledem k sémantické rozmanitosti selektovaných přirovnání lze tuto práci v budoucnu využít pro pedagogické účely k obohacení a zpestření slovní zásoby při výuce ruského jazyka.

## Resumé

Bakalářská práce se zabývá komparací českých a ruských frazémů – přirovnání, která se zaměřují na charakteristiku lidského vzhledu a povahy. V teoretické části jsou představeny základní poznatky o frazeologii, její historii a souvislosti s kulturou. Frazeologie tvoří důležitou složku jazykového systému a přidává řeči komunikační pestrost. Dále jsou zde také prezentovány rozdíly v přístupu českých a ruských lingvistů k této jazykové disciplíně. Práce následně sumarizuje detailnější informace o základní jednotce frazeologie – frazému, se zaměřením na jeho vlastnosti a druhy. Z vlastností byla zmíněna ustálenost, reprodukovatelnost, expresivnost a sémantická ustálenost a z frazeologických druhů byla pro tuto práci podstatná klasifikace podle míry ekvivalence. Další kapitola byla věnována přirovnáním jako specifické podskupině frazeologie.

V praktické rovině je práce zaměřena na excerpce přirovnání a jejich následnou analýzou. Z frazeologických slovníků bylo vybráno 130 českých a ruských přirovnání, která byla mezi sebou porovnána ze sémantického a ekvivalenčního aspektu. Výběr frazémů byl uskutečněn na základě zaměření významu na vzhled a povahu člověka. Dalším faktorem při selekci byla sémantická rozmanitost, aby práce mohla sloužit k rozšíření slovní zásoby. Vybraná přirovnání jsou rozčleněna do tabulek, ve kterých je uvedené jejich sémantická definice, příklad užití v literatuře a míra ekvivalence. Tyto tabulky jsou rozděleny do jednotlivých kapitol podle jejich významového zaměření a ekvivalenčních vlastností.

Analýza komparativní metodou vybraných frazémů nám potvrdila hypotézu, že se v českých a ruských přirovnáních vyskytuje převážně úplná a částečná ekvivalence. Méně se pak objevuje relativní ekvivalence a frazeologické analogy a na bezekvivalentní frazémy jsme při selekci narazily pouze sporadicky. Tato frazeologická podobnost nejspíše souvisí s bohatou kulturní a lingvistickou příbuzností porovnávaných jazyků. Rusko a Česká republika sdílejí mnoho shodných či podobných zvyků a tradic, které vycházejí z jejich společných slovanských kořenů. Díky tomu obě řeči využívají analogickou či velmi blízkou obraznost frazeologie. Přesné příčiny této podobnosti by mohly být předmětem dalšího zkoumání v budoucích pracích.

## Резюме

Бакалаврская работа посвящена сопоставлению чешских и русских фразеологизмов – сравнений, значение которых сосредоточено на внешнем виде и характере человека. Теоретическая часть раскрывает основные сведения о фразеологии, её истории и взаимосвязи с культурой. Фразеология является важным компонентом языковой системы и вносит в речь коммуникативное разнообразие. Также в тексте представлены различия в подходе чешских и русских лингвистов к данной лингвистической дисциплине. Далее в работе даётся подробная информация об основной единице фразеологии – фраземе, уделяется внимание ее свойствам и типам. Среди упомянутых свойств – устойчивость, воспроизводимость экспрессивность и семантическая целостность. Из видов для этой работы является важнейшей семантическая классификация и классификация по типу эквивалентности. Направлением последней главы теоретической части являются сравнения как специфическая подгруппа фразеологии.

Практическая часть бакалаврской работы была нацелена на выявление сравнений и их анализ. Из фразеологических чешских и русских словарей были отобраны 130 сравнений и сопоставлены друг с другом с точки зрения семантики и эквивалентности. Выбор фразеологизмов был сделан на основе ориентации смысла на внешность и характер человека. Еще одним фактором при отборе было семантическое разнообразие, чтобы работа могла служить для расширения словарного запаса. Отобранные сравнения распределены по таблицам, в которых даётся их семантическое определение, пример их использования в тексте и степень эквивалентности. Эти таблицы делятся на главы в соответствии с их смысловой направленностью и свойствами эквивалентности.

Анализ отобранных фразеологизмов сопоставительным методом подтвердил нашу гипотезу о том, что в чешских и русских сравнениях встречается преимущественно полная и частичная эквивалентность. Относительная эквивалентность и фразеологические аналоги встречаются реже, и в процессе отбора мы сталкивались с безэквивалентными фразами лишь в единичных случаях. Это фразеологическое сходство, вероятно, связано с богатым культурным, историческим и лингвистическим родством сравниваемых языков. Россия и Чехия имеют много одинаковых или похожих

обычаев и традиций, которые уходят далеко в славянские корни. В результате в обоих языках используются аналогичные или очень близкие фразеологизмы. Точные причины такого сходства могут стать предметом дальнейшего исследования в будущих работах.

## Seznam zdrojů

### Česky psané zdroje:

ČERMÁK, F., HRONEK, J., MACHAČ, J. *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. Praha: Leda, 2009, 512 s. ISBN 978-80-7335-215-8.

ČERMÁK, F. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná: Czech and general phraseology*. V Praze: Karolinum, 2007, 720 s. ISBN 978-80-246-1371-0.

FILIPEC, Josef, ČERMÁK, F. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985, 281 s. ISBN 0585-5675.

STĚPANOVÁ, L. *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, 878 s. ISBN 978-80-244-1750-9.

STĚPANOVÁ, L. *Česká a ruská frazeologie: diachronní aspekty*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, 297 s. ISBN 80-244-0795-7.

МОКИЕНКО, В. М., STĚPANOVÁ L. *Ruská frazeologie pro Čechy: Русская фразеология для Чехов*. 2. vyd., (rozš.). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, 260 s. ISBN 978-80-244-1916-9.

### Rusky psané zdroje:

МОКИЕНКО, В. М. *Словарь сравнений русского языка*. Санкт-Петербург: Норинт, 2003, 608 с. ISBN 5-7711-0153-2.

ОГОЛЬЦЕВ, В. М. *Словарь сравнений русского языка*. Санкт-Петербург: Посвещение, 1992, 180 с. ISBN 5-09-002318-2.

ФЕДОРОВ, А. И. *Фразеологический словарь русского литературного языка*. Изд. 3-е, испр. Москва: Астрель, 2007, 881 с. ISBN 978-5-271-19013-1.

НИКОЛЮКИН, А. Н. *Литературная энциклопедия терминов и понятий*. Москва: НПК «Интелвак», 2001, 799 с. ISBN 5-93264-026-X.

МОЛОТКОВ, А. И. *Основы русской фразеологии*. Ленинград: Наука, 1977, 280 с.

ШАНСКИЙ, Н. М. *Фразеология современного русского языка*. Санкт-Петербург: Специальная Литература, 1996, 192 с. ISBN 5-7571-0038-9.

ТЕЛИЯ, В. Н. *Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты*. Москва: Школа «Языки русской культуры», 1996, 284 s. ISBN 5-88766-047-3.

ВЕРЕЩАГИН, Е.М., КОСТОМАРОВ, В.Г. *Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного*. 4-е изд. Москва: Русский язык, 1990, 246 с. ISBN 5-200-01076-4.

ВИНОГРАДОВ, В.В. *Лексикология и лексикография: Избранные труды*. Москва: Наука, 1977, 310 с.

МОКИЕНКО, В. М. *Славянская фразеология*. Москва: Высшая школа, 1980, 205 с.

#### **Slovensky psané zdroje:**

MLACEK, J. *Slovenská frazeológia*. 2. dopl. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1984, 159 s. ISBN 67-231-84.

#### **Elektronické zdroje:**

KREJČÍ, P. *Z teorie idiomu a frazému* [online]. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2015, s. 22-47. [cit. 14. března 2020]. Dostupný z www: <<http://hdl.handle.net/11222.digilib/134784>>. ISBN 978-80-210-8004-1.

*Český národní korpus*. [online]. 2020. Dostupný z www: <<https://www.korpus.cz/>>

*Национальный корпус русского языка. Основной корпус*. [online]. 2020. Dostupný z www: <<http://www.ruscorpora.ru/>>

#### **Zdroje citovaných příkladů užití přirovnání:**

NIEMEC, A. *Dělnická besídka* [online]. Michiganská univerzita, 1911 [cit. 11. července 2021].

Dostupné z www: <<https://books.google.cz/books?id=dxMvAAAAMAAJ&hl=cs>>

STROŽ, D. *Obrys, Svazky 6–10* [online]. Indiana University, 1986 [cit. 11. července 2021].

Dostupné z www: <<https://books.google.cz/books?id=ZgkQAQAAMAAJ&hl=cs>>

KUBÁTOVÁ, M. *Legenda o bílé paní; Matka kopce* [online]. Praha: Československý spisovatel, 1984 [cit. 11. července 2021].

Dostupné z www: <<https://books.google.cz/books?id=hKhKAAAAYAAJ&hl=cs>>

BRATRŠOVSKÁ, Z. a HRDLIČKA, F. *Budík pro Šípkové Růženky* [online]. Praha: Československý spisovatel, 1986 [cit. 11. července 2021].

Dostupné z www: <<https://books.google.cz/books?id=t5TqAAAAMAAJ&hl=cs>>

*Родные дали* [online]. 1970 [cit. 11. července 2021].

Dostupné z www: <<https://books.google.cz/books?id=xkE8AQAAIAAJ&hl=cs>>

KLICH, I. *Labské vyhlídky* [online]. Praha: Grada Publishing, 2017 [cit. 11. července 2021].

Dostupné z www: <<https://books.google.cz/books?id=nei4DwAAQBAJ&hl=cs>>

ZEYER, J. *Vyšehrad, kruh epických básní*. Nákladem knihtiskárny Militký a Novák pomocí "Lumíra", 1880 [cit. 11. července 2021].

Dostupné z www: <<https://books.google.cz/books?id=HKrTAAAAMAAJ&hl=cs>>

FRANCOME, J. *Čára života: detektivní román z dostihového prostředí* [online]. Olympia, 2002 [cit. 11. července 2021].

Dostupné z www: <[books.google.cz/books?id=fcDyAAAAMAAJ&hl=cs](https://books.google.cz/books?id=fcDyAAAAMAAJ&hl=cs)>

HRABAL, B. *Kdo jsem* [online]. Praha: Pražská imaginace, 1995 [cit. 11. července 2021].

Dostupné z www: <<https://books.google.cz/books?id=CrFKAAAAYAAJ&hl=cs>>

HOŘEC, P. *Smích mezi reflektory: aneb o divadle a filmu vesele i vážně, ale převážně nevázně* [online]. Praha: Melantrich, 1983 [cit. 12. července 2021].

Dostupné z www: <<https://books.google.cz/books?id=flAfC-3o4vQC&hl=cs>>

ČADÍK, J. *Hugo Boettinger* [online]. Nákladem České akademie věd umění, [cit. 12. července 2021].

Dostupné z www: <<https://books.google.cz/books?id=WXZCAQAIAAJ&hl=cs>>

EHRENBERGER, J. *O den později. Pověst* [online]. Cyrillo-Methodějské Kněhtiskárny, 1875 [cit. 12. července 2021].

Dostupné z www: <[https://books.google.cz/books?id=bYbuk6\\_dzcAC&hl=cs](https://books.google.cz/books?id=bYbuk6_dzcAC&hl=cs)>

SOUKUP, J. *Vesnice v letargii* [online]. Lípa, 1994 [cit. 12. července 2021].

Dostupné z www: <<https://books.google.cz/books?id=O84YAQAIAAJ&hl=cs>>

- HODROVÁ, D. *Kukly. Živé obrazy* [online]. Práce, 1991 [cit. 12. července 2021]. Dostupné z www: <<https://books.google.cz/books?id=IJhAAAAMAAJ&hl=cs>>
- DUŠEK, M. *Dědictví* [online]. Kruh, 1982 [cit. 12. července 2021]. Dostupné z www: <<https://books.google.cz/books?id=73zqAAAAMAAJ&hl=cs>>
- VEJVODA, J., NUTZ, O. *Káva u Kische* [online]. Radioservis, 1991 [cit. 12. července 2021]. Dostupné z www: <<https://books.google.cz/books?id=DMlnAAAAMAAJ&hl=cs>>
- BURIAN, J. *3 hry* [online]. Praha: Panton, 1991 [cit. 12. července 2021]. Dostupné z www: <<https://books.google.cz/books?id=2XLqAAAAMAAJ&hl=cs>>
- SVĚRÁK, Z. *Filmové příběhy* [online]. Praha: Albatros, 2016 [cit. 12. července 2021]. Dostupné z: <<https://books.google.cz/books?id=2XLqAAAAMAAJ&hl=cs>>
- EHRENBERGER, J. *Smutné posvícení, a jak se Pavel pomstil. Upomínky z let dětských.* [online]. Cyrillo-Methodějské Kněhtiskárny, 1875 [cit. 12. července 2021]. Dostupné z www: <[https://books.google.cz/books?id=nUcXlJJ\\_Y9gC&hl=cs](https://books.google.cz/books?id=nUcXlJJ_Y9gC&hl=cs)>
- HAVLASA, J. *Na pomezí* [online]. Teplice: České Besedy, 1885 [cit. 12. července 2021]. Dostupné z www: <[https://books.google.cz/books?id=\\_FjqAAAAMAAJ&hl=cs](https://books.google.cz/books?id=_FjqAAAAMAAJ&hl=cs)>
- PUJMAN, P. *Prevít a zvířátka* [online]. Herrmann, 1992 [cit. 12. července 2021]. Dostupné z www: <<https://books.google.cz/books?id=e2znAAAAMAAJ&hl=cs>>
- ЗЛОБИН, С. *Степан Разин: Исторический роман из двух книг: Книга первая* [online]. Худож.лит-ра, 1981 [cit. 12. července 2021]. Dostupné z www: <<https://books.google.cz/books?id=QztCOu0f9mkC&hl=cs>>
- ПУЧКОВ, Л. *Сыч – птица ночная* [online]. Litres, 2021 [cit. 12. července 2021]. Dostupné z www: <<https://books.google.cz/books?id=DMlnAAAAMAAJ&hl=cs>>
- ДЫШЕВ, А. Н. *Клетка для невидимки* [online]. Москва: ЭКСМО, 2002 [cit. 11. července 2021]. Dostupné z www: <<https://books.google.cz/books?id=TuEXAQAAlAAJ&hl=cs>>